

6. заседание

Срѣда, 29 юний 1927 година

(Открито отъ подпредседателя А. Христовъ, въ 16 ч. 20 м.)

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни) Откривамъ заседанието.

(Отъ заседанието сж отсъствуваха следните народни представители: Николай Алексиевъ, Хюсеинъ х. Галибовъ, Георги Данаиловъ, д-ръ Димо Желѣзовъ, Христо Илиевъ, Иванъ Ингилизовъ, Панайотъ Тинчевъ Калчевъ, Левъ Кацковъ, Еню Колевъ, д-ръ Кънчо Милановъ, Иванъ Михайловъ, Янаки Молловъ, Кара-Али Мустафовъ, Никола Мушановъ, Радко Начевъ, Александъръ Неновъ, Георги Нешковъ, Георги Петровъ Панайотовъ, Димитъръ п. Пандовъ, Стефанъ Рязковъ, Николай Савовъ, Пандо Сидовъ, Недѣлчо Топаловъ, Методи Храновъ и Кръстю п. Цвѣтковъ)

Нужниятъ кворумъ е налице.

Г. г. народни представители! Разрешени сж отпуски на следните народни представители:

На г. Христо Рашковъ — 2 дни;

На г. Стефанъ Рязковъ — 3 дни;

На г. Георги Чернооковъ — 2 дни;

На г. д-ръ Кънчо Милановъ — 3 дни, и

На г. Георги Нешковъ — 2 дни.

Постъпило е питане отъ народния представител Калоянъ Маноловъ до г. министра на търговията, промишлеността и труда, съ което пита г. министра дали му е известно, че нѣкои лица сж ангажирали и закупили сиренето и кашкавала за износъ и какви мѣрки мисли да вземе за осигуряване непроеизводителното градско и селско население съ тоя отъ първа необходимостъ артикулъ.

Ще се съобщи на надлежния министъръ да даде своя отговоръ.

Пристапваме къмъ дневния редъ.

Първа точка отъ дневния редъ е първо четене законопроекта за горската стража.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ Г. Павловъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта, заедно съ мотивитъ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 3)

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни) Моля ония г. г. народни представители, които приематъ на първо четене законопроекта за горската стража, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Министъръ Д. Христовъ: Предлагамъ спешностъ — законопроектътъ да се гласува сега на второ четене.

Председателствуващъ А. Христовъ: Г. министърътъ на земледѣлието и държавнитъ имоти предлага спешностъ на законопроекта. Които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта на второ четене.

Секретаръ Г. Павловъ (д. сг): (Чете)

„ЗАКОНЪ*)

за горската стража“.

Председателствуващъ А. Христовъ: Които приематъ заглавието на законопроекта, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Павловъ (д. сг): (Чете чл. 1 — вж. прил. Т. I, № 3)

*) За текста на законопроекта, приетъ на първо четене, вж. прил. Т. I, № 3.

Председателствуващъ А. Христовъ: Които приематъ чл. 1, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Павловъ (д. сг): (Чете чл. 2 — вж. прил. Т. I, № 3)

Председателствуващъ А. Христовъ: Които приематъ чл. 2, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Павловъ (д. сг): (Чете чл. 3 — вж. прил. Т. I, № 3)

Председателствуващъ А. Христовъ: Които приематъ чл. 3, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Павловъ (д. сг): (Чете чл. 4 — вж. прил. Т. I, № 3)

Председателствуващъ А. Христовъ: Които приематъ чл. 4, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Павловъ (д. сг): (Чете чл. 5 — вж. прил. Т. I, № 3)

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Сотиръ Яневъ.

С. Яневъ (с. д): Г. г. народни представители! Въ чл. 5 на законопроекта се взира цензътъ за младшите горски стражари. Този членъ се намира въ връзка съ чл. 50 отъ закона за горитѣ. По моята преценка, текстътъ на този чл. 5 е една крачка назадъ въ сравнение съ това, което имаме въ чл. 50 въ сега действующия законъ за горитѣ. Въ чл. 50 отъ закона за горитѣ изрично е казано: „Старшите горски стражари и надзиратели по лесокulturнитѣ работи трѣбва да иматъ освенъ това най-малко едногодишна служба по горитѣ“. Въ забележката къмъ сѣщия членъ се казва: „За младши горски стражари, при липсата на кандидати съ специална подготовка, могатъ да се назначаватъ и лица безъ такава, ако иматъ най-малко завършено основно образование, но безъ право да заематъ по-висока длъжностъ“.

Г. г. народни представители! Въ предложената редакция на чл. 5 отъ закона за горската стража цензътъ е пониженъ, като се казва, че за младши горски стражари се назначаватъ лица, които иматъ най-малко основно образование. Докато въ закона за горитѣ се допуска като изключение, че за младши горски стражари, при липса на кандидати съ специална подготовка, могатъ да се назначаватъ и лица, ако иматъ най-малко завършено основно образование, днесъ съ този законъ за горската стража се прави крачка назадъ, като на общо основание се приема, че длъжността младши горски стражаръ може да се заеме отъ всѣки, който има най-малко основно образование. Азъ мисля, че това е погрѣшно, и съображенията ми за това сж следните.

Нашата горска стража, на която е възложена една много сложна служба по охраната на горитѣ, трѣбва да има една по-специална подготовка. Очевидно е, че намѣрението на законодателя е било да се издигне престижътъ и подготовката на горската администрация, като се предвиди единъ по-високъ цензъ. Азъ смѣтамъ, че нѣмаме никакво

основание и причини да се връщаме назад и да приемем единъ по-малък цензъ за лицата, които ще постъпват по това ведомство. Напротивъ, ние имаме всичкото основание да искаме тази служба да се издигне на едно по-високо стъпало. Ако ще трѣбва да се посочатъ примѣри на прояви, които не сѣ въ връзка съ специалната служба, съ работата на горскитѣ стражари, ние бихме могли да посочимъ редица такива. И въ последнитѣ законодателни избори имаше, за голѣмо съжаление, горски стражари, съ манталитета на полицейскитѣ стражари, които вършеха една работа, която не имъ е присѣща. Очевидно е, че за да се избѣгне тази грѣшка и този недостатъкъ въ службата, ще трѣбва да се взематъ мѣрки по законодателенъ редъ, като се изисква единъ по-високъ цензъ и добросъвестностъ отъ тѣзи длъжностни лица. Мене ми се струва, че именно тукъ е умѣстно да бѣде прието отъ Народното събрание това съображение и въ предлагания законопроектъ да се посочи като цензъ за заемане на тѣзи служби най-малко завършено прогимназиално образование.

Н. Мушановъ (д): Основно образование се разбира прогимназиално — трети класъ.

С. Яневъ (с.д): Тукъ е казано „основно образование“, азъ разбирамъ първоначалното. Като изключение, когато нѣма достатъчно кандидати съ опредѣления цензъ, би могло да се приематъ на служба лица, които нѣматъ прогимназиално образование, но въ никой случай не бива да се остави въ законопроекта това положение, че за младши горски стражари се назначаватъ лица съ първоначално образование.

Освенъ това, азъ обръщамъ внимание на уважамия г. министъръ на земледѣлието върху една друга несъобразностъ, която има въ законопроекта. Кѣмъ чл. 5 има една забележка, въ която се казва, че заваренитѣ отъ настоящия законъ на служба и неотговарящи на горния цензъ лица не подлежатъ на уволнение. Ако ще трѣбва да останатъ на служба тѣзи, които сѣ днесъ на служба, макаръ и неотговарящи на горния цензъ, въ такъвъ случай има опасностъ, че цензътъ, който се предвижда въ законопроекта, и подготовката, която е необходима, ще останатъ писани само на книга, но нѣма да бѣдатъ проведени въ действителностъ. Следователно, би трѣбвало да се уреди този въпросъ по единъ другъ начинъ, а именно смѣната съ отговарящи на ценза лица да стане постепенно. Но да се запазва едно абсолютно привилегировано положение на тѣзи, които понастоящемъ сѣ на служба по горското ведомство, смѣтамъ, че е неправилно и не е въ духа на мотивитѣ, които г. министърътъ на земледѣлието излага къмъ законопроекта.

Това сѣ нѣколкото бележки, които моля да бѣдатъ взети подъ внимание.

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Йорданъ Гавалюговъ.

И. Гавалюговъ (д.сг): Г. г. народни представители! Обръщамъ вниманието ви върху втората алинея на чл. 5 отъ законопроекта. Азъ смѣтамъ, че старшитѣ горски стражари трѣбва да бѣдатъ съ по-високъ цензъ, защото тѣ сѣ, които представляватъ фискалната властъ предъ сѣдилищата. Които отъ васъ сѣ адвокати, знаятъ маса случаи, когато сѣ пропадали интереситѣ на фиска поради това, че по закона за горитѣ актоветѣ, съставени за нарушение на закона, съставляватъ пълна доказателствена сила. Обаче има нѣколко графи въ актоветѣ, които единъ горски стражаръ съ по-малък цензъ не може да разбере какъ да ги попълни, явяватъ се противоречия предъ сѣдилищата и защитата на нарушителя използва този недостатъкъ. Поради това, азъ намирамъ, че тѣзи старши горски стражари, които сѣ заварени днесъ на служба и нѣматъ изискуемия отъ закона цензъ, ако не сѣ прослужили десетъ години, трѣбва да бѣдатъ замѣнени съ по-млади кандидати, но съ по-голѣмъ цензъ.

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата г. министърътъ на земледѣлието и държавнитѣ имоти.

Министъръ Д. Христовъ: Г. г. народни представители! Внесенето на този законопроектъ се налага отъ едни международни задължения. Ние сме заставени да внесемъ този законопроектъ по искането на военноконтролния органъ, който при своето ликвидирание, между другото, изисква и

внесането на настоящия законъ. Това е първата бележка, която правя.

Втората бележка, която ще направя въ отговоръ на г. Сотиръ Яневъ, е следната. Съ внесането на новия законопроектъ не се понижава цензътъ за младшитѣ горски стражари, заради това защото всички ония, които ще бѣдатъ назначени за такива, трѣбва да сѣ завършили основното образование — а това основно образование не е първоначалното, съ четиритѣ отдѣления, а е прогимназиалното — когато по сега съществуващия законъ за горитѣ, приетъ презъ 1924 г., за да бѣде нѣкой назначенъ за младши, даже за старши стражаръ, трѣбва да е свършилъ курса на нѣкое низше горско училище, безъ, обаче, опредѣлено да е казано, че той трѣбва да има прогимназиално образование. Но и безъ това, г. г. народни представители, всички, които искатъ да бѣдатъ назначени за горски стражари, ние ги прекарваме презъ съществуващитѣ училища, минаватъ съответния курсъ и следъ като издържатъ изпитъ, постъпватъ на служба. Така че фактически положението отъ гледище на ценза не се измѣня.

И тъй като, както казахъ, ние сме принудени да внесемъ този законопроектъ, защото това е искане на военноконтролния органъ, азъ моля, г. г. народни представители, да се съгласите да приемете законопроекта, както е предложено.

Председателствуващъ А. Христовъ: Които приематъ чл. 5 тѣй, както се докладва, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Павловъ (д.сг): (Чете чл. 6 — вж. прил. Т. I, № 3)

Председателствуващъ А. Христовъ: Които приематъ чл. 6, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Павловъ (д.сг): (Чете чл. 7. — вж. прил. Т. I, № 3)

Председателствуващъ А. Христовъ: Които преиматъ чл. 7, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Павловъ (д.сг): (Чете чл. 8 — вж. прил. Т. I, № 3)

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Стоименъ Савовъ.

С. Савовъ (д.сг): Азъ моля г. министра на земледѣлието да поясни отъ кои повинности се освобождаватъ горскитѣ стражари. Отъ временната трудова повинностъ освобождаватъ ли се? Азъ искамъ да се упомене въ този членъ изрично, че горскитѣ стражари не могатъ да се освобождаватъ отъ 10-дневната временна трудова повинностъ.

Моля г. министра да обясни тая работа.

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата г. министърътъ на земледѣлието и държавнитѣ имоти.

Министъръ Д. Христовъ: Самата служба на горскитѣ стражари е такава, че тя имъ налага да я изпълняватъ редовно, и докато я изпълняватъ, тѣ трѣбва да бѣдатъ освобождавани отъ всички повинности, въ това число и отъ временната трудова повинностъ.

Моля, г. г. народни представители, да се съгласите да се приеме членътъ тѣй, както е редактиранъ, защото иначе при най-важнитѣ моменти, когато има да изпълняватъ горски работи, на горскитѣ стражари ще бѣде отнета възможността да изпълнятъ дълга си, ако ще трѣбва да отбиватъ и временната си трудова повинностъ.

Н. Мушановъ (д): Но и да не правятъ избори!

Председателствуващъ А. Христовъ: Които приематъ чл. 8, както се докладва, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Павловъ (д.сг): (Чете чл. 9 — вж. прил. Т. I, № 3)

Председателствуващъ А. Христовъ: Които приематъ чл. 9, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретарь Г. Павловъ (д. сг): (Чете чл. 10 — вж. прил. Т. I, № 3)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приематъ чл. 10, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ точка втора отъ дневния редъ — продължение разискванията по отговора на тронното слово.

Има думата народниятъ представител г. Александъръ Малиновъ.

А. Малиновъ (д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Тоя пътъ генералниятъ дебати по отговора на тронното слово се отвориха отъ двама приятели на правителството, членове на правителственото мнозинство. Добре сториха. Сложиха нѣкои въпроси, на които ще се наложи да се даде надлежниятъ отговоръ. Но независимо отъ тронното слово, споредъ моето скромно разбиране, на всички представители на парламентарните групи въ началото на законодателната дейностъ на новото Народно събрание се налага да кажатъ по нѣколко думи, думи спокойни, думи обективни, думи, целящи да набележатъ пътища, срѣдства, следвайки които правителство, Парламентъ, общественници да могатъ да спомогнатъ частъ по-скоро на повалената отъ събитията българска държава да стѣпи здраво на краката си. Ето, това е голѣмата задача на българската вътрешна политика, задача, която всички имаме дълга да се помъчимъ да разрешимъ. Съ тая задача, азъ мисля, най-вече има да се занимава новото Народно събрание. То е ново днесъ, днесъ само по име, по поредния номеръ, който носи срѣдъ другитъ досегашни обикновени Народни събрания. То ще стане, споредъ мене, ново, въ преносната и добрата смисълъ на думата, само тогава, когато ще може да се отърси отъ нѣкои стари, лоши навици на своитъ предшественици: да не остава, да кажемъ, безъ кворумъ, да не си дава продължителни дразнящи общественото мнение почивки, да нѣма амбицията за една количествена и въ сжщностъ никому ненужна законодателствена дейностъ, а да има другата амбиция — да засили своитъ контролни функции. Съ една речъ, новото Народно събрание ще стане ново въ истинската и въ добрата смисълъ на думата, когато ще съумѣе да рационализира, да дисциплинира своята дейностъ и по този начинъ обикновенитъ сесии да могатъ да завършватъ своята работа въ установеното отъ конституцията време. Най-после, новото Събрание ще стане ново, ако отговори на апела на нашия уважаемъ другаръ г. Мишайковъ за по-голѣма търпимостъ между групитъ и ще стане ново, ако по-нарѣдко се свиква на извънредни сесии. Свикването на сегашната извънредна сесия на Събранието, споредъ мене, е оправдано, и то напълно, не само отъ текста на чл. 137 отъ конституцията — членъ, който задължава правителството въ четири месеченъ срокъ отъ разтурването на Събранието да свика новоизбраното Събрание — но най-вече свикването на сегашната извънредна сесия се оправдава отъ факта, че тя е първата, че тя идва следъ едни повече или по-малко ожесточени предизборни борби, и че най-после се налага на парламентарнитъ групи частъ по-скоро да опредѣлятъ своитъ отношения помежду си и отношенията си спрѣмо правителството и, още по-сжщественото, да набележатъ своитъ становища по-голѣмитъ актуелни въпроси на управлението.

Г. г. народни представители! Свиканото Събрание, казахъ и повтарямъ, ще има голѣма работа, спешна работа. Това ви каза г. Мишайковъ, това ще ви каже всѣки, който ще дойде да говори отъ тая трибуна.

Налага се на всички ни да уяснимъ единъ въпросъ, който вече се сложи отъ трибуната, по който ще иматъ думата всички — въпросътъ за свободата на законодателнитъ избори. Намъ и тоя пътъ, както много пъти въ миналото, се обещаваха свободни избори. И тоя пътъ, както въ миналото съ рѣдки изключения, тѣ минаха подъ знака на насилиято. Това е фактъ./Азъ нѣма да последвамъ примѣра на преждеговорившия г. Андреевъ; нѣма да цитирамъ отдѣлни, конкретни факти, а ще се позова чисто и просто на свидетелстването по този въпросъ на стотици народни представители, на десетки, на стотици хиляди граждани, които сж задъ тѣхъ, задъ тия представители. Трѣбва да признаемъ, че въ едни отъ избирателнитъ колегии тия насилия не отидоха по-далечъ отъ моралното влияние, отъ единъ административенъ натискъ, отъ една заплаха, отъ която българскиятъ избирателенъ корпусъ, имайки предъ видъ миналото, имаше всичкитъ основания да се страхува.

Въ други избирателни колегии, за съжаление, това насилие се изрази въ масови арести, въ физически насилия. Картина, която давамъ, е картина, която не единъ пътъ сме виждали въ миналото. И ако тя днесъ фрапира, ако тя е по-ярка днесъ, то е само затова, защото ние я виждаме при режима на една партия, на едно правителство, което съ право, съ основание твърдятъ, че излиза отъ едни срѣди на политическия, на социалния български елитъ. И човѣкъ неволно се пита, какво ще стане, когато тая властъ мине въ ръце по-малко скрупулѣозни, по-безцеремонни? Азъ оставямъ да дадатъ отговоръ на тоя въпросъ ония, които, за съжаление, смѣтатъ, че изборната свобода е единъ политически луксъ, който не трѣбва да се позволява на единъ малко културенъ народъ, за какъвто, очевидно, се смѣта българскиятъ.

Азъ не мога да не отбележа какъ мина самиятъ изборенъ день. Презъ време на изборния день, не въ всички колегии и не въ всички секции на всѣка колегия, това е така, но въ много, много секции бѣха арестувани или просто натирени застъпницитъ на опозиционнитъ партии. Защо бѣше това направено, не е нужно тукъ да се разправя. И най-после, следъ изборния день се направиха усилия да бѣде изопачена проявилата/се вече народна воля: направиха се опити да бждатъ унищожени изборни книжа, бюлетени и т. н. За щастие, този атентатъ вече противъ проявилата се народна воля не успѣ. Ние дължимъ тоя неуспѣхъ на насилницитъ въ сжщностъ на българското правосъдие. Хвала му! То не позволи на заинтересованитъ лица да извършатъ фалшификацията.

Г. г. народни представители! Толкозъ по законодателнитъ избори. За мене, въ сжщностъ, за моята задача днесъ не толкозъ важатъ фактитъ на насилията; за мене дори не важи толкозъ въ тая минута на кого трѣбва да ги отдадемъ, върху отговорността на кого трѣбва да ги стоваримъ — върху плещитъ ли на изпълнителната, централната властъ, или върху плещитъ на мѣстнитъ дребнееви, или върху тия на дребнитъ административни, полицейски чиновници. Това сж въпроси несъмнено важни, това сж въпроси, които/съ основание могатъ да бждатъ дебатирани отъ тая трибуна, но това сж все въпроси, които мене лично въ тая минута не интересуватъ. За мене по-важенъ е другиятъ въпросъ: като имаме предъ видъ дългогодишниятъ опитъ, който учи, че тѣзи насилия нѣкакъ си системно, отъ кого повече, отъ кого по-малко, се практикуватъ, какво трѣбва да се направи, какви законодателни мѣрки трѣбва да се взематъ, за да може да се предпази българскиятъ избирателъ отъ онѣзи поругания, отъ онѣзи унижения, на които той всѣки пътъ се поддава въ време особено на законодателнитъ избори; какво трѣбва да се стори, за да може, най-после, тоя народъ да стане господаръ въ своята държава? Ето това сж голѣмитъ въпроси, на тѣхъ ние трѣбва да отговоримъ, частъ по-скоро тѣхъ трѣбва да разрешимъ.

Като какво трѣбва да се направи, азъ ще кажа по-нататкъ нѣколко думи, когато ще спра вашето просвѣтено внимание върху единъ лансиранъ вече въ нашитъ политически срѣди въпросъ, голѣмъ въпросъ, за нуждата отъ свикването на великото Народно събрание. Засега, завършвайки съ тая точка отъ моята речъ, която засѣга свободата на изборитъ, азъ ще се спра и тукъ, както се спирахъ въ своитъ предизборни речи, върху единъ поразилъ ме фактъ.

Единъ високъ французки магистратъ, управникъ, поканенъ въ едно градче — дето той се е намиралъ по случай откриването паметника на другъ единъ старъ французки деятель, Жанъ де Пюи — да произнесе политическа речъ, категорически е отказалъ да стори това. И мотивътъ знаете ли кой е? — „Не мога, защото се боя, че съ своето високо положение азъ мога да въздействувамъ върху избирателитъ, които сж повикани да избераатъ сенаторъ“. Каква разлика, наистина, между насъ и разбиранията, които има управникътъ, високиятъ магистратъ въ Франция! У насъ магистратътъ не само не се бои отъ да въздействува съ своето високо положение, напротивъ, тѣкмо него той иска да използва въ много случаи, за да има довѣрието на избирателя. Нѣщо повече: и високи и по-низки магистрати въ насъ използватъ не само своето служебно положение, но и всички срѣдства, които туря на разположение имъ властта, за да могатъ да ориентиратъ избирателя къмъ себе си.

И така азъ ще си позволя по тая точка да направя следното заключение. Стига декламации за насилия въ изборитъ! Ние сме ги чували въ миналото, слушаме ги сега, ще ги чуемъ по-късно, ако ние, констатирали тия насилия, не

вземем мърки, които биха били достатъчни да осигурят свободното проявление на народната воля. Тъй е сложенъ тоя въпросъ. Въпросътъ е голѣмъ и ще прави честь на XXII-то обикновено Народно събрание да го разгледа въ връзка съ тая или друга изборна система.

Г. г. народни представители! Презъ тѣзи законодателни избори всички ние имаме повечко или по-малко ценни наблюдения, които добре е да изнесемъ отъ тая трибуна и да направимъ отъ тия наблюдения съответнитѣ, полезнитѣ заключения, поуки.

Знаете добре, че презъ последнитѣ нѣколко години политически срѣди, авторитетни общественици сѫ поддържали и поддържатъ, че една отъ най-лошитѣ форми на общественото сътрудничество, на управление — тоя е коалицията. И все пакъ, презъ станалитѣ законодателни избори, изключая една отъ фракциитѣ на Либералната партия, фракция, начело на която стои почтениятъ г. Боянъ Смиловъ, всички останали се коалираха, подиреха сътрудничеството една на друга. Явление отраднo. Самото правителство подири сътрудничество на друга една фракция отъ Либералната партия, начело на която стои вече г. Статевъ. Този последниятъ поиска сътрудничеството на правителството по съображения много поиятни и легитимни, ще кажа азъ — да осигури за партията си нѣколко мандата въ Народното събрание. Съ огледъ на тия резултати, той държеше сътрудничеството наше, на Земледѣлскитѣ съюзъ — крайното крило — но го подири въ края на крайщата въ правителството. И смѣтката му бѣше права, защото при това сътрудничество гаранциитѣ за него бѣха най-голѣми.

Какви бѣха смѣткитѣ на правителството да подири това сътрудничество — не зная. Да развали други смѣтки ли, да издигне своя мораленъ престижъ и авторитетъ ли, чрезъ тая комбинация да разреши нѣкакви политически проблеми ли — това сѫ въпроси, които не ме интересуватъ. Интересува ме фактътъ, отраднитѣ фактъ, че правителството намира, какво при едни акции отъ такава важностъ, каквито сѫ законодателнитѣ избори, сътрудничеството съ други партии се налага.

Г. г. народни представители! Наредъ съ тази коалиция формира се друга — нашата, Малиновата я нарекоха, и я упрѣкнаха въ аморалностъ, въ антидържавностъ и т. н. Противъ тия обвинения не ще я защитавамъ предъ политически противници; това би било наивно, губене на време. Да я защитавамъ предъ останалия политически свѣтъ, предъ всички други — е безполезно: тѣ знаятъ цената на едни подобни обвинения. Ако азъ заговорихъ за нея, то е заради това, защото искамъ самъ да подчертая, че тя бѣше замислена въ едни много по-широки рамки отъ тѣзи, въ които тя се прояви. Защо? Защото се преследваше политиката да се тури край на другата, споредъ мене, пакостната политика за спокойното развитие на страната — политиката на отваряне фронтове.

Въ тия усилия не сполучихъ. Въ края на крайщата се намѣрихъ между два фронта: фронта на правителството и фронта на Българския народенъ земеделѣски съюзъ, неговата лѣвичарска комбинация. Бѣхме притиснати не ние — това не е важно; важното е: бѣ притисната, споредъ мене, голѣмата и спасителна идея, отъ която всички трѣбва да се въодушевяваме — идеята за единение, сътрудничество, егоровичностъ.

Защо се възстава противъ тая идея? За да се отрѣпнемъ ли? За да оставимъ двата, рѣзко очертали се фронтове, да се сразятъ, да си примѣрятъ силитѣ ли? Най-последно трѣбва да признае, г. г. народни представители, че и това е решение на задачата. И това е решение — не спора. Но за мене това решение не е отъ най-добритѣ, защото оставамъ съ убеждението, че ние имаме нужда отъ миръ, сериозенъ, искренъ миръ, не отъ една привидна тишина, подъ закрилата, подъ сѣнката на която тия два фронта, политически противници, си оставатъ врагове, и, по силата на това, неизбежно могатъ да се върнатъ наная — ако не къмъ гражданската война на 1923 г., то въ всѣки случай наная.

Г. г. народни представители! Азъ мисля, че тая политика носи въ себе си рискове. И подъ тази политика разбирамъ и политиката на съсловното, па, ако щете, и на класовото обособяване, за което почтениятъ г. Мишайковъ също тукъ ни говори. Азъ смѣтамъ тая политика рискована, опасна. Тя като-че-ли у насъ наново, помимо волята на партийни шабове, ако щете, пакъ се създава. Ние по време на законодателнитѣ избори имаме една коалиция отъ земеделѣщи, еснафи, работници, които се числятъ въ

редоветѣ на Широкосоциалистическата партия — една коалиция, която имамъ най-голѣмия успѣхъ, коалиция, която събра около себе си повечко отъ 300.000 гласа. Кой ще дръзне тукъ да каже, че това сѫ гласове на нехранимайковци, на граждани sans foi ni loi? Безспорно, това сѫ добри български граждани. Въ срѣдата на тѣхъ има увлѣкаващи се хора, идеалисти хора, има и озлобени, недоволни хора — и тѣ не сѫ малко — които нѣма да отидатъ нито съ васъ, нито съ мене, и предимно тамъ има хора на своя професионаленъ, на своя съсловенъ интересъ, които мислѣха, че най-добре може да бѣде защитенъ отъ желѣзния блокъ. До тукъ нищо лошо. На тоя фактъ общественитѣ трѣбва да държи смѣтка. Той не може да го заличи съ туй като каже, че това сѫ хора sans foi ni loi, или че това сѫ хора, както нѣкой се изразява, извънъ чертата на политическия моралъ. Това сѫ думи партизански, думи, които тукъ мѣсто нѣматъ. Нито можемъ да имаме нѣщо противъ тия, тѣ обединили се класове, нито противъ ония, които тукъ ги представляватъ и които въ тѣхното мнозинство лично не познавамъ. Азъ се спирамъ върху тази групировка, г. г. народни представители, затова, защото, споредъ мене, тя е отъ голѣмо значение. На нея тамъ долу въ низини народни се даде едно значение, за което също ще трѣбва да се държи смѣтка. Азъ нѣма да разисквамъ този въпросъ теоретически, академически тукъ, защото и другъ пътъ съмъ казвалъ, че тази трибуна не е нагодена за академически дебати. Повече ще кажа, нѣмамъ и намѣренне да атакувамъ тази коалиция, защото не забравямъ нито за минута, че съмъ на опозиционнитѣ банки. Но, на които и банки да сѣда, не забравямъ, че, като скромненъ български общественикъ, дължа преди всичко да имамъ грижи за държавата и за нейното преуспѣване. Затова се спирамъ на този въпросъ и питамъ: това сдружение политическо, тъй както то се разбира долу, ще може ли да ни осигури реда и мира — една проблема отъ вчера, която остава открита още и днесъ, ще може ли това сдружение да ни създаде условия, при които ние бихме могли да се свърземъ стопански или, да кажемъ, да оздравимъ нашитѣ финанси, и отговорамъ: не, не и не!

Г. г. представители! Неотдавна азъ четохъ въ единъ провинциаленъ вестникъ, иначе добре списванъ, името му е „Подемъ“ — на това има много вестници, азъ разбирамъ вестника, който се издава въ Дупница — следното: редакцията на този вестникъ смѣта, че въ Парламента сѫ застъпени много силно лѣвитѣ, крайнитѣ течения и че противъ това трѣбва да се взематъ съответнитѣ мѣрки. Предлага се почти открито, недвусмислено на нѣкои наши патриотически организации, като „Кубратъ“, като „Родна защита“, да влѣзатъ въ правата си — тѣ се третиратъ отъ вестника като политически ексекютори. Отъ другата страна, долу, помимо волята на шабоветѣ, самата комбинация се схваща като агресивна, нѣкои отъ елементитѣ ѝ, опиянени отъ голѣмитѣ, извънредно голѣмитѣ ѝ успѣхи, предлагатъ да се развѣятъ широко знамената, да се застане бързо на позициитѣ за евентуално сражение. Азъ нѣма да обвинявамъ — казахъ, това не влиза въ моята задача — онѣзи, които ръководятъ движението, които сѫ авторитѣ на комбинацията, но долу тя се схваща така, както казахъ. И азъ питамъ къде вървимъ, що научихме отъ онова, което изживѣхме, и разбрахме ли що е новото, което ни предстои да правимъ?

Съ този изводъ завършвамъ тази, втората точка отъ моята речъ. Азъ анализирамъ единъ фактъ, който е въ полето на моето наблюдение и на вашето и надъ който всѣки единъ общественикъ трѣбва сериозно да се замисли.

Г. г. народни представители! Кабинетътъ на уважаемия г. Ляпчевъ ни се представи въ сѣщия съставъ, въ който ние го знаехме и преди законодателнитѣ избори, макаръ упорито да се твърдѣше, че той ще претърпи една широка, или дълбока, не зная какъ да се изразя по-сполучливо, реконструкция. Отъ това, че кабинетътъ на Демократическия сговоръ се представи на новото Събрание въ сѣщия съставъ, политически за обществото абсолютно нищо не се изгуби, както нищо не би се спечелило, ако на мѣстата на едни отъ сегашнитѣ г. г. министри ние бихме видѣли други, излѣзли все отъ срѣдата на Демократическия сговоръ; би се разрешила една партийна комбинация, но въ края на крайщата ние бихме имали пакъ кабинетъ на Демократическия сговоръ. Следователно, осъществена тази реконструкция, не би представлявала нѣкакъвъ общественъ, нѣкакъвъ политически интересъ и трѣбва човѣкъ да се чуди, че тъй много се занимаватъ съ нея. Върху нея и тукъ мимоходомъ бѣха казани нѣколко думи, въ отговоръ на които ще забе-

лежа следното. Според мене, формално взето, Сговорът има едно грамадно мнзостство — казвам грамадно, не знам колко то е солидно — и вече поради това той има право на единъ хомогенен кабинетъ. И какво отъ това, че въ тоя хомогенен кабинетъ ще бждатъ Ивановци или Първановци? Какъвъ общественъ интересъ ще представлява това? Никакъвъ.

Въ връзка съ въпроса за реконструкцията, азъ се връщамъ къмъ друга една идея, която не само менъ, но и други е занимавала отъ тази трибуна. Ние поддържахме, че законодателнитъ избори трбваше да се произведатъ отъ друго едно правителство, при друга една изборна система, и тогава, азъ съмъ дълбоко убеденъ, ние бихме имали едно по-друго съотношение на силитъ на парламентарнитъ групи, което по-точно би отговаряло на съотношенията на партийнитъ сили извънъ Парламента. Тогава можеше да става дума за реконструкция. Но това го нмаме. Този въпросъ е по-важниятъ, а другиятъ въпросъ, който засъга вътрешния животъ на една политическа партия, казвамъ и повтарямъ, не представлява никакъвъ особенъ интересъ.

Г. г. народни представители! Кабинетътъ на Демократическия сговоръ следъ законодателнитъ избори, резултатътъ отъ които чакаха съ нетърпение не само българи, а и други, трбва да признаемъ, се посрещна не лошо. Сърби и гърци намбриха, че кабинетътъ следъ изборитъ е запазилъ старото си положение и като така едно смъстено измънение въ насокитъ, въ тенденцитъ на неговата обща политика не може да се очаква. Чехитъ посрбчаха „успъхитъ“ на кабинета съ голъма радостъ. Що се касае до френския печатъ, и то лъвия печатъ и крайно лъвия печатъ, той запази своето старо неизмънно враждебно отношение къмъ кабинета. Инакъ и не можеше да бжде. Що се касае до крайно лъвичарския печатъ, той държи сжщия езикъ, защото за него и за течението, което представлява, всъко управление, което не се развива подъ червеното знаме, е лошо управление. Този печатъ, крайнитъ елементи реагиратъ само противъ насилието на фашизма, противъ терора, стига тъ да не сж червени. За насъ обаче насилието, въ каквито и форми да се проявява, е еднакво отвратително. Азъ и другъ пакъ отъ тази трибуна съмъ поддържалъ, че за демокрацията и фашизмътъ и болшеизмътъ сж две политически системи, които еднакво не ценятъ свободата и които еднакво чрезъ малцинството искатъ да се наложатъ на мнозинството.

Направихъ едно малко отстъпление и пакъ се връщамъ къмъ своята основна тема: какъ посрещна чуждото обществено мнение, доколкото то се прояви въ печата, кабинета на Демократическия сговоръ, правителството на България следъ последнитъ избори?

Умърениятъ французки печатъ, като „Journal des débats“, смъта това, което/и ние тукъ твърдимъ, че изборитъ далечъ не сж били свободни и че на българския народъ не е била дадена възможностъ свободно да се прояви и затова се казва, че кабинетътъ ще срещне мъжнотии въ управлението.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Тамъ пише Огюстъ Говенъ.

А. Малиновъ (д): Да, бежеката на г. министъръ-председателя е безусловно права. Тамъ пише Огюстъ Говенъ, но пише на първата страница, уводнитъ статии на „Journal des débats“ — забележете — вестникътъ на французкитъ капиталисти, . . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Знаемъ.

А. Малиновъ (д): . . . на la haut finance, и затова се спирамъ на него. Азъ ви цитирахъ и крайната лъвица, посочихъ ви мнението и на крайната дъснаца, и по тоя въпросъ намирамъ допирни точки между тѣхъ.

Що се касае до английския печатъ, намъ ни се дадохъ извадки отъ Бюрото на пресата отъ единъ голъмъ английски ежедневникъ, „Таймсъ“, който посрещна радостно успъхитъ на Сговора и което е много важно, той изказа надежди и пожелания, че кабинетътъ на Демократическия сговоръ, специално на г. Ляпчева, ще може да се справи съ голъмитъ неправди и злини, които ни причини Ньойскиятъ договоръ. Не остава, освенъ да пожелаемъ сърдечно, щото тия надежди да се сбжднатъ, да се оправдаятъ; всички бихме се радвали. Но статията на в. „Таймсъ“ ми дава поводъ да кажа, че за менъ е по-ценно становището на другата частъ отъ английската преса, която по поводъ на из-

вестния вамъ и на всички неотдавнашенъ конфликтъ между Унгария и Ромъния застъпи следующото становище. Тя кани английското правителство и победителитъ да направятъ всичко възможно да се поправятъ неправдитъ, които договорътъ въ Трианонъ допусна спрмо Унгария. Азъ бихъ желалъ английското обществено мнение, английската преса и по отношение къмъ България да бжде на сжщото гледище. Защото моето дълбоко убеждение е, че нито на г. Ляпчева, нито на който и да било другъ български общественикъ не липсва ни желание, ни амбиция да поправятъ чудовищнитъ неправди, които сж извършени спрмо българския народъ, но нито той, нито нъкой другъ е въ положение да ги поправи. Поправянето на тия неправди е въ ржцетъ на победителитъ.

Ето защо, казвамъ, за мене статитъ, които могатъ да направятъ и правятъ комплименти на една партия или на единъ общественикъ въ България, иматъ своето значение. Че имаме нужда отъ обществено, благоприятно разположено къмъ насъ, чуждо мнение, по тоя споръ нма. Но азъ не мисля, г. г. народни представители, че това обществено мнение трбва да се надценява, и че трбва да се подценява общественото мнение на собствения ни народъ. Истина е, тоя народъ даде на Демократическия сговоръ 170 мандата, но сжщиятъ тоя народъ даде нъколко десетки хиляди гласа въ повече за опозицията. И само онази може да измъри дълбочината на кредита, на довърието, което правителството има въ очитъ, въ душитъ на българския народъ, който ще я преценява презъ призмата на тия две цифри. И ако направимъ дори абстракция отъ всичко друго, отъ условията, при които станаха изборитъ, пакъ заключението, г. г. народни представители, отъ цифритъ е следующето: настроението въ страната е силно опозиционно — ние тоя фактъ дължимъ тукъ да го изнесемъ. Правителството, споредъ мене, което по-инакъ схваща положението, особено следъ последнитъ законодателни избори, дължи да корегира своя оптимизъмъ. И което е още по-важно, всички ония, които искатъ да използватъ това опозиционно, силно опозиционно настроение, нека се опомнятъ. Игра съ огънь не става! Азъ ще ви дамъ едно доказателство по-palpable, че моитъ заключения и наблюдения не сж погръшни. То е следното. Нашата коалиция, коалицията на Малиновъ, партията, които бѣха въ нея, събра 200 хиляди гласа. Онази на желъзния, оловения блокъ, или, ако щете, съслония блокъ — той има много имена — събра, както казахъ, повече отъ 300 хиляди гласа. Азъ ви питамъ: посочете ми презъ цѣлото протежение на българската история единъ случай, когато политически опозиционни комбинации събирали такова огромно число гласове? Дори конституциониятъ блокъ, членъ и ратникъ на когото съмъ билъ, не събра повече отъ 160 хиляди гласа.

Министъръ Ц. Бобошевски: 244 хиляди.

А. Малиновъ (д): Не говоря за 250-тѣ хиляди гласа черни бюлетини. (Възражения отъ сговориститъ) Понеже ме апострофирате всичкитъ, азъ не мога да чуя отдѣленъ апострофъ. Ако обичате, апострофирайте ме по-отдѣлно, за да ви отговоря.

Р. Маджаровъ (д. сг): Англия отъ 60 години се управлява отъ партии, които въ изборитъ получаватъ малцинство отъ подаденитъ гласове.

А. Малиновъ (д): Г. г. народни представители! Въпръситъ, които азъ слагамъ на трибуната, сж много сериозни, за да могатъ да бждатъ дебатираны по единъ партизански начинъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Тъкмо обратното, г. Малиновъ.

А. Малиновъ (д): Тѣ заслужаватъ вниманието на държавата, защото въпросътъ е за нея, за нейното правилно развитие. Правителството на Демократическия сговоръ смѣта, че вътрешната политическа атмосфера е напълно оздравена, че мирътъ и редътъ въ държавата сж напълно подсигурени, че това сж дѣла, голъми дѣла, успѣхи, продукти на четири-годишни неуморни усилия на партията, която управлява. Това е неговото разбиране. И то казва: следъ като се положили основитъ, сега има да се гради, да се строи. Кой е безумецътъ, бихъ казалъ азъ повече, кой е престъпникътъ, който би застаналъ и би спъналъ градежа на българската държава, нейното модернизиране? Кой би спъналъ усилията

да видимъ България гиздава, честита, богата? Тая политика е политика на всички ни, тя не ни различава едни от други, тя ни обединява. Но въпросът е другаче: какъ да се строи, съ какво да се строи, по кой планъ — ето голѣмитъ въпроси за управлението, съ които всички ние се мъчимъ да занимаемъ Парламента и на които диримъ най-получливото разрешение.

Г. г. народни представители! Въ своето четиригодишно управление, споредъ мене, Демократическиятъ сговоръ регистрира не само актове на помирение, на омилотворение, на усмирение, както щете кажете. Той регистрира, това признавамъ, едни голѣми стопански и финансови инициативи. Една отъ голѣмитъ инициативи е тая, че той подири чужди капитали, съ помощта на които смѣтна, че ще може да разреши социалнитъ проблеми, като бѣжанската, ще може да даде възможностъ да бѣждатъ експлоатирани до-ходно нѣкои отъ нашитъ национални богатства, да се улесни износътъ на нѣкои скотовѣдни и земледѣлски продукти, думата ми е предимно за известнитъ вече концесии. Тѣ резултати още не сѣ дали, не могатъ да ги дадатъ, времето е късо, азъ бихъ желалъ само да не завършатъ тѣ съ нѣкакви процеси за обезщетение.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Можете да бѣдете спокойни. Нѣма предвидено обезщетение тамъ.

А. Малиновъ (д): Особено г. министъръ-председателъ като ме успокоява, азъ нѣмамъ основание да се тревожа.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Въ поемнитъ условия за концеситъ нѣма задължение да обезщетяваме нѣкого.

А. Малиновъ (д): Толкозъ по-добре. Азъ не съмъ въ самото управление, азъ съмъ общественикъ, народенъ представител, който има длъжностъ като всѣки другъ да следи за управлението и за онова, което става около него, а това, що става около него по поводъ на концеситъ, което се изнесе въ печата, ми дава основание да повдигна този въпросъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ бихъ желалъ да чуя отъ Васъ това, което се изнася въ печата и което е страшно споредъ Васъ.

А. Малиновъ (д): Азъ правя алузия на въпроса за акцинтъ на държавата и концесионера по свинската концесия

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Какво има тамъ?

А. Малиновъ (д): Нищо нѣма.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Тогазъ?

А. Малиновъ (д): Толкозъ по-добре. — Впрочемъ, ще ме чуете по-нататкъ. Сега бихъ могълъ да Ви кажа, г. министъръ-председателю, само, че Юпитеръ когато се сърди, обикновено не е правъ. Само толкозъ — повече не ще кажа.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Не, не! Виждате, че съмъ много търпеливъ.

Ц. Еричлиновъ (д.сг): Може да е вѣрно това за Юпитеръ, но за г. министъръ Ляпчевъ не е вѣрно. (Смѣхъ и веселостъ верѣдъ сговориститъ)

А. Малиновъ (д): Г. г. народни представители! Азъ бихъ желалъ да се затворятъ здраво вратитъ на България за концеситъ, за концесионеритъ, не за капиталитъ. Азъ си оставамъ при убеждението, което всѣкога съмъ ималъ, че капиталътъ е една творческа сила, че експлоататори, хищници сѣ капиталиститъ; една категория отъ капиталиститъ, най-лошата категория отъ тѣхъ, това сѣ концесионеритъ. На това ни учи опитътъ на другитъ държави. Концеситъ не само могатъ да дадатъ възможностъ тамъ, дето тѣ сѣ се настанили въ една държава, да се засили този или другъ оставенъ на тѣхно разположение клонъ отъ народното и държавно стопанство, но могатъ и да го съсинятъ, повече могатъ да създадатъ неприяности отъ другъ характеръ, а доказателства за това сѣ днешнитъ конфликти около концеситъ на далечния Изтокъ. И така, повтарямъ, за да не бѣда зле разбранъ: капитали трѣбва да влѣзатъ широко, мощно въ страната. Капиталистътъ — чужденецъ ще трѣбва да се задоволи само съ едно — съ нашето задължение,

което ние имаме спрѣмо него да му подсигуримъ редовното изплащане на амортизацията и на лихвитъ или на така нареченитъ анюитети. Това е то. Оттамъ нататкъ ще трѣбва да бѣдемъ оставени свободни да разпоредимъ съ капиталитъ имъ за производствени цели както ние намѣримъ за добре, и то чрезъ ржцетъ, енергията, талантитъ и опита на българина предприемачъ, капиталистъ, архитектъ, инженеръ и т. н.

Г. г. народни представители! По-голѣмата частъ отъ нашитъ пристанища, рѣчни и морски, желѣзници, изобщо благоустройството въ нашата земя се дължи въ значителна степенъ на чужди капитали, но на българска инициатива и на българска предприемчивост. Този пътъ, стариятъ пътъ за мене е спасителниятъ пътъ. Недейте го напушта, нека не го напуштаме и днесъ, въ тежкото време, въ което живѣемъ и когато наистина имаме нужда отъ чужди капитали. Намъ, както виждате, не липсва инициатива и способностъ. Доказателство е миналото. Намъ не липсва и частна стопанска инициатива. Въ едно време, близко до свѣтовната война, презъ свѣтовната война и следъ нея частната стопанска инициатива у насъ се прояви мощно — фабрики захарни, мелничарство, тютюносѣяне, винарство бързо и широко се разраснаха. За голѣмо съжаление, всичко това ставаше по единъ начинъ нашенски — дето отиде единъ, тамъ трѣгнати мнозина, поради което производството се засили безъ огледъ на нуждитъ на мѣстната консомация, безъ огледъ на чуждитъ пазари, дето сврхпроизведеното бихме могли да пласираме. Отъ тукъ огромни стопански загуби и още по-голѣмата загуба — онова разочарование, което претърпѣха нашитъ инициатори. Спомнете си, примѣрно, за разочарованieto на винаритъ. Споредъ мене, стопанската криза се дължи несъмнено на онѣзи общи причини, които екскатедра ни изложи тукъ г. Мишайковъ. Но тая криза, така чувствителна за винаря, за мелничаря, за тютюнджията, има своитъ близки нашенски причини и тѣ се криятъ, споредъ моето разбиране, въ липсата на една ясностъ, главно предвидливостъ въ държавно-икономическата ни политика, т. е. тя страда отъ онзи недостатъкъ, отъ който изобщо страдатъ почти всички клонове на нашата държавна политика.

Ние заговорихме за строителство, но държавното строителство като всѣко строителство трѣбва да бѣде системно, планомерно. Само добритъ намѣрения тукъ нищо не могатъ да помогнатъ. Позволете и тая моя мисль да илюстрирамъ съ единъ малкъ, но известенъ на всички и затова цененъ примѣръ. Строимъ желѣзници, строимъ университети, строимъ театръ. Безспорно това сѣ културни предназначения. Абстрактно взето противъ тѣхъ никой не може да бѣде, но, поради липсата на системностъ, планомерностъ и предвидливостъ ние ги строимъ съ срѣдства, които нѣмаме, или съ срѣдства, които не сѣ за тая цѣль, поради което колко строимъ или дострояваме желѣзници и пр., същевременно разваляме и безъ това разваленитъ български финанси.

Голѣмиятъ въпросъ, който доминира надъ всички останали по спешностъ, по важностъ, това е безспорно финансовиятъ въпросъ. Финанситъ сѣ лоши. Мисля, че по тоя въпросъ разногласие между тѣзи, които управляватъ и управлениитъ, каквото иначе и да се приказва, нѣма. Искатъ тѣ да бѣждатъ оздравени и се сочатъ въ голѣми линии два пѣтя за тѣхното оздравяване: икономитъ, за които ни говори вчера г. Мишайковъ, и отлагането или опрощаването на политическитъ дългове — репарации, реституции и т. н.

Позволете ми да кажа две думи и по тия два въпроса. Може би да ви се види чудно, но лично азъ не възлагамъ голѣма надежда за оздравяването на нашитъ финанси върху икономитъ, които все пакъ трѣбва да направимъ. Права бѣше мисльта на професоръ Мишайковъ, че съкращения биха могли да бѣдатъ направени отъ параграфитъ, които иматъ за задача да обдържатъ държавнитъ служители, по той каза: масово да ги хвърлите на улицата, не можете, защото нѣма да разрешите финансовия проблемъ, а ще усложните сигурно социалния, ще усилите онова недоволство, което има въ страната, оня песимизъмъ, който царува тамъ долу и който почтениятъ г. Мишайковъ не отрече да съществува. Онѣзи икономии, които биха се реализирали отъ това сѣ все нѣщо, разумѣва се, но да се чака оправянето на финанситъ отъ тѣхъ, е една голѣма илюзия. Що се касае до съкращенията, които биха засѣгнали така нареченитъ вещевени разходи, тѣ сѣ абсолютно невъзможни, защото и днесъ държавнитъ нужди минимално се задоволяватъ. Ако е въпросъ за икономии, азъ само ще сложа въпроса, не му давамъ разрешение, и слагайки го,

копирамъ други. Въ Франция по времето когато бѣше застрашенъ франкътъ, се заговорѣ за икономии въ голѣмъ, бихъ казалъ, калѣбъръ: намаляване на министерства, намаляване числото на депутатитѣ, намаляване на окръжията, на околицитѣ. Но азъ пакъ повтарямъ, само слагамъ въпроса, но не го решавамъ, защото за да го решишъ искатъ се много данни, иска се да бъдемъ наясно дали икономиятъ отъ този именно характеръ не биха спѣнали държавната управа, не биха спѣнали културното и поминъчно развитие на народа. Това сж голѣми въпроси, но така се слагатъ тѣ тамъ, дето хората сериозно искатъ да правятъ икономии. Но тия икономии, каквито и да бъдатъ тѣ, нито правителството, нито Парламентътъ не ще трѣбва да ги правятъ, ако задачата е да създадемъ свободни суми, за да плащаме политически дългове. Въ такъвъ случай тѣзи икономии не биха били оправдани, не биха били одобрени отъ българския народъ.

Но голѣми надежди за оправянето на нашитѣ финансии възлагатъ пастри, общественици отъ голѣма величина, правителство и Парламентъ на възможността да бъдатъ, ако не намалени нашитѣ репарационни задължения, то поне отсрочено, тѣхното изплащане. Азъ бихъ желалъ уважаемото правителство по този въпросъ да се обясни и да престанемъ да декламираме и тукъ по въпроса за репарациитѣ, ако нѣма шансове за успѣхъ, защото декламациитѣ ни по тѣхъ сж голѣми. Въ Парламента, вънъ отъ Парламента, въ пресата, всѣкъде, когато трѣбва и не трѣбва все за тѣхъ говоримъ. Въ изборитѣ всички се уморихме да говоримъ за политическиятъ ни дългове, за това, че тежело за бюджета, че трѣбвало да се намалятъ и опростятъ, и т. н. Но това сж речи, които особено значение и ценностъ нѣматъ, защото сами по себе си нищо не решаватъ. Уважаемото правителство по-рано, когато бѣше подканвано отъ Парламентъ и обществено мнение да инициира въпроса за репарационнитѣ задължения въ смисълъ да поиска отъ тия, които сж заинтересувани въ тѣхъ, било да ги намалятъ, било да отложатъ изплащането имъ, отговаряше и въ комисиятъ, и въ пленума: не мога, non possumus, защото днесъ, когато сме дирили чужди капиталѣ, да откажемъ да плащаме дългове, пъкъ били тѣ и политически, би било смѣшно. Азъ мисля, че тоя аргументъ на правителството не е отъ основателнитѣ. Ако е само той, мисля, че то би могло да направи крачка напредъ. Но азъ четохъ напоследъкъ, че за нашитѣ кредитори, които иматъ политически креанси къмъ насъ, така се слага въпросътъ — тѣ категорично отказватъ принципиално да третиратъ въпроса за намаляването или опрощаването на репарациитѣ и съ други държави, които ги дължатъ, затова, защото свързватъ този въпросъ съ въпроса за тѣхната собствена задълженостъ спрѣмо Америка. И казватъ: „Докато нашитѣ задължения не бъдатъ намалени, не може принципиално да бъде слаганъ на дипломатическата маса въпросътъ за отсрочването или опрощаването на репарационнитѣ дългове. Ако е така, добре — противъ рѣженъ се не рита, ще видимъ какво ще правимъ, но нѣма защо да се залъгваме. Така ли е, азъ не съмъ въ положение да зная. И да ви кажа, по-скоро възлагамъ надеждитѣ си за разрешението на репарационния въпросъ на това, че Германия днесъ е на пътъ да откаже да плаща, защото не може да плаща. Планътъ на Даусъ, Даусъ или какъ го произнасятъ, не знамъ, е много тежъкъ за нея. Когато Германия откаже да плаща, когато ще минатъ американскитѣ избори, когато хората тамъ ще могатъ да поставятъ въпроса за репарациитѣ въ свързка съ задължеността на Европа, само тогава може-би този въпросъ ще направи съществена крачка напредъ. Но азъ прочетохъ — ще ме извини г. министъръ-председателя, защото иначе не мога да се ориентирамъ за работитѣ, освенъ по онова, което следя, което чета; правителството може-би и тукъ да ме опровергае — че неотдавна то било направило едно изложение за финансовото положение на България и го било турило на разположение на Обществото на народитѣ, разчитайки, че следъ проучаване на това изложение, въпросътъ за репарациитѣ ще влѣзе въ правия и въ благоприятния за насъ пътъ. Ако е така, азъ го поздравявамъ и мисля, че въ тази негова акция то ще има подкрепа на всички.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Не е въ този смисълъ.

А. Малиновъ (д): И азъ така мисля, поради онѣзи разсуждения, които направихъ.

Д. Нейковъ (с. д): А въ какъвъ смисълъ?

А. Малиновъ (д): Ще има думата г. министъръ-председателъ и той ще Ви каже, азъ не мога.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Разбира се, Ляпчевъ е за репарациитѣ!

А. Малиновъ (д): Г. г. народни представители! И тѣй, отъ икономии и отъ репарации въ близко време съществени резултати за нашия бюджетъ като че ли не се предвиждатъ.

Но нашиятъ нещастенъ бюджетъ страда не само поради причини, които съ нуждната вещина и компетентностъ тукъ нахъс дебатира професоръ Мишайковъ, а страда и отъ едни специални причини, върху които азъ, практикътъ политикъ, смѣтамъ, че дългувамъ да спра вниманието ви.

Г. г. народни представители! Чета за извънредния бюджетъ, който има да се внесе, прелистихъ и бюджета за фондовѣтъ, който вече се внесе, и виждамъ, че и единиятъ и другиятъ се приключватъ съ дефицити и то не малки. Разчита се дефицититѣ по двата бюджета да бъдатъ покрити съ излишечитѣ отъ редовния бюджетъ. А редовниятъ бюджетъ и той фактически се приключва съ дефицити. Но надеждитѣ между впрочемъ се възлагатъ, не само на сиюцититѣ отъ редовния бюджетъ, но и на заемитѣ. Позволяте ми да кажа: праздна работа е днесъ да разчитаме на държавенъ заемъ. Заемъ за Българска народна банка, Земледѣлска, Кооперативна, това допушамъ, вървамъ; доколкото зная, дори нѣкой отъ тѣхъ вече нѣщо сж вземали, но възможностъ за държавенъ заемъ днесъ не виждамъ. И азъ питамъ: тия бюджети утре ще минатъ ли тукъ? Ще минатъ, както сж минавали всички други съ подобни бележки. А това какво означава? Това означава, че у насъ има съзнание за лошото финансово положение, но намъ ни липсва твърдата воля и решителността да се справимъ съ злото, да кажемъ, че кредити не могатъ да бъдатъ открити, да изпълнителната властъ, за които не личи, че могатъ да бъдатъ покрити. Това трѣбва да направимъ. Инакъ е лошо, азъ бихъ казалъ, много лошо. Изпълнителната властъ въ миналото — както сега, както и утре — е използвала не само кредититѣ, които законодателното тѣло ѝ е отворило, но и кредити, които тя сама си е отваряла. Думата ми е за така нареченитѣ извънредни свръхсмѣтни кредити. Политиката на свръхсмѣтнитѣ кредити продължава. И на това зло трѣбва да се тури край. И ето тукъ е мѣстото да заговорѣ за лансираната идея въ обществото, въ политическиятъ срѣди, за нуждата да бъде свикано великото Народно събрание.

Г. г. народни представители! Азъ мисля, че чрезъ едни конституционни законодателни норми само ще може да се спасимъ отъ посѣгателствата на изпълнителната властъ върху народната воля, ще може да бъде запазена демокрацията. Ще ми се каже, че демокрацията и инакъ се пази. Азъ зная какво може да се каже и ако оставите на мене, не по-малко красноречиво отъ васъ ще развия въпроса, но азъ стѣпвамъ на почвата на грозната българска действителностъ, на близо 50-годишния опитъ, не мой личенъ, а опитъ на тази страна, опитъ на политическиятъ партии и заради това казвамъ: една само законодателна норма отъ първостепенна, основна важностъ ще може да гарантира свободната проява на народната воля. Но вие ще кажете: ами има закони, избирателенъ, наказателенъ; тѣ ограждатъ избирателя въ неговитѣ интереси. Да, имаме тия закони; азъ не съмъ само политикъ, съмъ и правникъ, зная ги. Но зная и друго. Азъ зная, че има наказателенъ законъ, който ограждаше държавата отъ крайнитѣ елементи и при все това ние вотирахме законъ за З. З. Д. Ако има нужда отъ извънреденъ законъ за ограждане на държавата, у насъ очевидно има нужда и отъ единъ извънреденъ законъ за ограждане на народната воля и на възможността тя свободно да се проявява. (Ржкоплѣскания отъ лѣвицата)

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Това е народната воля!

Д. Бошнаковъ (д. сг): Станко Панайотовъ, защитникъ на народната воля!

А. Малиновъ (д): Г. г. народни представители! Азъ съмъ старъ общественикъ съ десетки години политически животъ и за мене ржкоплѣсканията и викотѣ „Долу!“ иматъ

еднаква пена. На това ме е научил опитът, та недейте се смуцава от това, че и от там (Сочи земледълците) нѣкои ми рѣкопѣскават.

Г. г. народни представители! Азъ зная, че за да не могат да бъдат прехосвани народнитѣ спестявания, тѣ сѣ огредени отъ редица закони — напр. закона за бюджета, отчетността и предприятията — и все пакъ тия закони не стигатъ, защото тѣ все малко връзватъ рѣката на изпълнителната властъ въобще, но не връзватъ рѣцетѣ на самия Парламентъ. У насъ Парламентитѣ, които по-малко или повече зависятъ отъ изпълнителната властъ, охотно вдигатъ рѣка и покриватъ свърхсмѣтнитѣ изразходвани отъ правителството кредити. По този въпросъ би трѣбвало да се помисли какво може да се направи. Тукъ могатъ само да се нахвърлятъ общитѣ идеи. Тукъ, отъ тая трибуна, не се законодательствува по въпроситѣ, които слагамъ. За мене, ако трѣбва да се свика великото Народно събрание, и ако то може да се свика единъ день, то трѣбва да се свика за въпроси отъ този характеръ, а не за въпроси, съ които привърженицитѣ на тая идея — свикването на великото Народно събрание — свързватъ неговото свикване: полагане на клетвата отъ страна на Държавния глава! Това не би било оправдано не затова, защото не давамъ значение на тая клетва. Азъ бихъ казалъ дори, че ако единъ день се свика великото Народно събрание, то първата му работа трѣбва да бъде да отгѣни тая наредба на конституцията, и да остане държавниятъ глава да полага клетва предъ обикновеното Народно събрание, предъ Министерския съветъ или предъ нѣкоя друга нова институция, установена отъ конституцията. Но само за това да се свика велико Народно събрание би било много. Азъ мисля, че то не би трѣбвало да се свика и за разрешението на другъ единъ въпросъ, който се повдигна тукъ въ миналата сесия отъ уважаемия г. Каранджоловъ *à titre privé*, ако мога така да се изразя. Г. Каранджоловъ пообиколи парламентарнитѣ групи и искаше да се информира, не е ли дошло времето да свикаме великото Народно събрание, което да реши да се учреди втора камара, сенатъ, държавенъ съветъ — безразлично какво име ще носи. Азъ не бихъ свикалъ великото Народно събрание за това. Защото, ако втората камара ще се избира при условията, при които се избира първата, и ако дойде само да регистрира актове на изпълнителната властъ — отъ това полза нѣма. Ще иматъ полза нѣкои хора, но нѣма да има полза държавата. И ако толкозъ е нуженъ опитътъ, знанията, инициативата, културата на хората, които не могатъ да попаднатъ въ Народното събрание, тоя въпросъ бихме могли да го разрешимъ като създадемъ, безъ да свикаме велико Народно събрание, единъ стопански съветъ, както тукъ го наричатъ, а азъ бихъ го нарекалъ съветъ на компетентнитѣ — съветъ, върху който единъ день отъ тая трибуна говори моятъ добъръ приятель г. Мушановъ, следъ него г. Джидровъ, а г. Маджаровъ писа за него въ в. „Миръ“, който наистина има малко по-друго мнение по въпроса. Азъ не говоря, че гласътъ на тоя съветъ ще бъде решителенъ; той не бъде съвѣщателенъ, но чувствувамъ, че имаме нужда отъ него. Ние казваме, че влизаме въ ерата на творчеството, на градежа. Е добре, ето ви единъ институтъ, който би много помогналъ съ своята компетентностъ планомерно да се гради българската държава. Съ едни реформи, които има да осигурятъ волята на избирателя, които има да осигурятъ народнитѣ спестявания и които ще има да осигурятъ на Парламента мнението на съвета на компетентнитѣ, ние ще направимъ сериозна крачка напредъ. Нека вървимъ въ този пътъ, нека въ тоя пътъ градимъ България.

Г. г. народни представители! Ще трѣбва да се кажатъ и нѣколко думи по външната политика на България.

Отъ онай день, въ който ние за последенъ пътъ дебатирахме външната политика — въ последната сесия на миналото вече въ историята XXI обикновено Народно събрание — споредъ моята оценка, външната политика на България не е претърпѣла нѣкои измѣнения; тя си остава съ старитѣ насоки, съ старитѣ разбирания. Тя не е регистрирвала нѣкои голѣми сполуки или несполуки, които би заслужавали специално внимание на Народното събрание. Споредъ мене, нито отъ министерскитѣ фотйоили, нито отъ тая трибуна, отъ която сега говоря, би могло да се каже нѣщо по-ново по външната политика отъ онова, което толкова пъти е било казано отъ тукъ. А да повтаряме, г. г. народни представители онова, което е било толкова пъти казвано, поради съображението, че Народното събрание е ново, не може, не бива. Истина е, въ нашето Събрание сега

има повече или близо 100 души нови народни представители; но това сѣ все хора повече или по-малко общественици, за които се предполага, че знаятъ насокитѣ на нашата външна политика и разбиранията на партиятѣ по нашия националенъ проблемъ, по въпроса за тежкитѣ задължения, които ни е наложилъ Ньойскиятъ договоръ, за отношенията ни спрѣмо съседни, спрѣмо велики сили — все въпроси отъ областта на външната политика.

Но тронното слово регистрира единъ фактъ като дипломатически успѣхъ, или въобще като успѣхъ на правителството изъ областта на външната политика и азъ не мога да не спра своето внимание върху него. Думата е за вдигането на така наречения воененъ контроленъ институтъ.

По тоя въпросъ ето какво ще кажа. Добъръ пътъ на ония, които представляваха тоя институтъ, които тия дни ще има да напуснатъ България. Нито азъ, нито вие не ще имъ кажемъ „добро завръщане“. Но никой отъ насъ не си прави илюзия, че съ отиването на представителитѣ на воененъ контроленъ институтъ се вдига военниятъ контролъ. Той си остава. Той ще се практикува по-наръдко. Може би той ще ни струва по-евтино. Нѣма да седатъ тукъ тѣзи хора, членовѣтъ на този институтъ, да дразнятъ нашето национално самолюбие, достоинството и т. н. Това е все нѣщо.

Г. г. народни представители! Тѣй прозачно гледамъ на въпроса. Тѣй погледнахъ на него въ Германия, където воененъ контроленъ институтъ беше вдигнатъ преди да бъде вдигнатъ у насъ. Тамъ никой не погледна на трохитѣ, които хвърли победителътъ на победения, като на заслуга на германското правителство. Нека разберемъ това, което сѣ разбира въ Германия — че оттеглянето на воененъ контролъ, на финансовъ контролъ и т. н. значи едно: че победителътъ е привелъ въ изпълнение решението, което той ни е наложилъ по мирния договоръ и нѣма нужда вече отъ съдебенъ приставъ, отъ контрольоръ, и го тегли. Това е въ същината си оттеглянето на военния контролъ. Премахването на самия воененъ контролъ, или премахването на финансовитѣ задължения — това сѣ истинскитѣ успѣхи, които ние трѣбва да се стремимъ да постигнемъ. И заради това мене ми се виждатъ неоправдани думитѣ въ тронното слово и въ отговора му, че правителството ще има да пожъне — приблизително тая е думата — още подобни успѣхи. Не му желая „подобни“ успѣхи; желая му „други“ успѣхи.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Кралимарковски. (Смѣхъ отъ сговориститѣ)

Н. Мушановъ (д): На тебе приличатъ, понеже си македонецъ. (Общъ смѣхъ)

А. Малиновъ (д): Не кралимарковски, г. Ляпчевъ! Ние, които живѣхме съ кралимарковски идеали, съ кралимарковска политика дойдохме тамъ, където сте вие днесъ — да говорите за репарации и за контролъ. Не ви ща кралимарковскитѣ успѣхи — искамъ възможното, искамъ повдигането на въпроситѣ. Но върху това съмъ говорилъ по-рано. Не ща да се връщамъ наново върху него, защото, казвамъ, не ща да повдигамъ въпроси, слагани вече тукъ отъ мене, развивани отъ мене, за смекчаване на нѣкое отъ задълженията по мирния договоръ, за зачитане на нѣкои отъ правата, които ние смѣтаме, че имаме по мирния договоръ. Това искамъ. Въ този смисълъ не само искамъ, но се и надѣвамъ, че презъ строителството, което отпочвате, единъ день ще ни зарадвате съ успѣхи, както ги чертая.

Г. г. народни представители! Ако нѣма какво особено да се отбележи като сполука или несполука на държавата въ нашата външна политика, безспорно има събития, конфликти — нѣкои отъ тѣхъ вече изравнени — които регистрира голѣмата европейска политика въ края на миналата и презъ текущата година. Никой отъ насъ, никой сериозенъ и свѣстенъ човѣкъ нѣма да поддържа, не поддържамъ и азъ, че ние бихме могли да направляваме свѣтовната политика. Но все пакъ нали тя е голѣма! Нали може да увлѣче и завлѣче и голѣми малки! Като така, на малка България, на нейното правителство, на нейната дипломация се налага съ всичката грижа и съ всичкото внимание, на които тѣ сѣ способни, да следятъ за нея.

Единъ отъ конфликтитѣ, относително малъкъ, но конфликтъ, който даде поводъ за силни думи беше конфликтътъ между Италия и Франция, поради безчинствата на фа-

штити при Вентимилия. Вие си спомняте, че този конфликт, колкото и малък, зарадва Германия, накарва Лондон да полуофициозно да напомни на Рим и на Париж, че е необходимо спокойствие. Защо? Защото в Рим бяха заговорили за Италианска Савоя, а в Париж някои политически срѣди си спомниха, че добре познават проходите през Алпите. Но конфликтът се уреди. Той е далеч, той не ни засяга, но той има своето значение.

Има друг един конфликт, който е много по-далеч от нас: гражданската война на Далечния изток. По видимому тя не интересува освен ония, които се бият — китайците. И все пак там се поварили с своите флоти някои от заинтересованите велики държави. Да оставим тези събития на страна.

Но, тукъ близо, по съседство с нас, има събития, които заслужаватъ всичкото ни внимание. Тираният договор, тираният пакт за приятелство между Италия и Албания, недавнишният да кажемъ изравнен конфликт между Италия и Югославия, последниятъ ужъ изравнен конфликт между Югославия и Албания — това сѣ все факти, това сѣ все събития, които ни налагатъ, казвамъ, голѣмо внимание. Азъ бихъ желалъ да не се подаваме, да не се ориентираме въ пътя на някои авантюри, които може никою да сѣ нужди, намъ — не. Азъ си оставамъ при убеждението, че правителството, Парламентътъ и заедно съ тяхъ цѣлятъ български народъ не искатъ освенъ: миръ, миръ и миръ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Можете да бждете напълно спокойни.

А. Малиновъ (д): Азъ бихъ билъ спокоенъ, уважаеми г. министъръ-председателю, ако не бихъ ималъ горчивия опитъ на миналото, когато Васъ отъ тая трибуна ни даваха успокоения...

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Не като мене,

А. Малиновъ (д): ... и знаете до къде дойдохме.

Азъ повдигамъ въпроса не за да Ви укорявамъ, не. Азъ изпълнявамъ единъ дългъ и не се съмнявамъ, че и Вие и Вашите другари, които сѣ до Васъ, разбирате значението на въпроситъ. Вие отблизо следитъ събитията. Вие изпълнявате вашия дългъ, ние дължимъ да изпълнимъ нашия дългъ.

Има още единъ конфликтъ малко отъ по-другъ характеръ, който далечъ не е безразличенъ за общата политика на България. Думата е за конфликта между Англия и Съветска Русия. На тоя конфликтъ някои добре версирани въ въпроса държавници гледатъ много трагично. Не знамъ дали тѣ сѣ прави. Азъ ще цитирамъ само единъ фактъ. Комисарътъ на Съветската република Ворошиловъ, или Ворохиловъ, смѣта, че тая година тоя конфликтъ война не може да доведе, но той носи сѣ себе си семето на тая война, и тя за него не е изключена. Отъ какви съображения на чисто външна политика е продиктуванъ тоя конфликтъ, не зная, а работи, които не зная, не мога и не е въ моето обикновение да третирамъ. Азъ схващамъ тоя конфликтъ малко по-просто. Англия скѣса сѣ Съветска Русия, затова, защото смѣта, че трѣбва да се тури край на болшевишката пропаганда, на усилията ѝ да смущава вътрешния миръ на държавитъ, да подрови сегашната цивилизация и култура. Това сѣ близките подбуждения на Англия. Най-близките сѣ други — стачките въ държавата ѝ и пр. пр., които тя предполага да се организиратъ и поддържатъ все отъ Третия интернационалъ. Каквито и да сѣ подбужденията на Англия, едно прави впечатление, че до нея въ тоя конфликтъ, ако не официално, официозно се нарежда една демократична Франция. Вие ще си спомните последните речи на Саро, на Багу. Нѣма защо тукъ тѣ да се цитиратъ. Все до нея иска да застане и фашистка Италия. Спомняте си за отговора на изпълнителния комитетъ на фашистката организация на манифеста на Третия интернационалъ, който подкани работничеството да бойкотира специално военната индустрия. И, което е по-важно, до Англия въ тоя конфликтъ заставатъ Американските съединени щати. Вие знаете речта, която произнесе английскиятъ амбасадоръ недавна въ Парижъ. Една Германия се колебае. Германия е на кръстопътъ. Тя не е решила за себе си задачата — да се присъедини ли къмъ тази акция, или да използва конфликта за свои цели, и то въ две противоположни направления: било поради скѣсването на сношенията между Англия и Съветска Русия да може да завладѣе съветския

руски пазаръ за произведенията на своята индустрия, било пъкъ да направи единъ натискъ за по-бързото очистване на руските земи, които сѣ още подъ окупация на войскитъ на победителитъ. Ние не можемъ да си позволимъ политиката на използването обстоятелствата. Не, тя не е по ръста ни. Ще останемъ да наблюдаваме. Къмъ една ориентация на великите сили спрямо елементитъ, които спъватъ свободното развитие и благосъстояние на народитъ, не може да остане ей така индиферентна България. И който свърже тоя въпросъ съ другия, който дебатирахъ въ началото на речта си, за съседното обособяване на примирие, а за война, той ще разбере значението на моите думи.

Г. г. народни представители! Не единъ пътъ тукъ азъ съмъ поддържалъ, че ще трѣбва въ края на крайщата на някого да се обдегнемъ, за да се почувстваме по-силни. На менъ се отговаря — не само на менъ, но и на хора като менъ, тѣ не сѣ единици — че всички надежди ще трѣбва да възложимъ на Обществото на народитъ. Не съмъ поддържалъ, че трѣбва да бждемъ негови врагове. Но прави ми впечатление, че напоследъкъ ръководителътъ на английската политика Чембърлейнъ намира, че сеситъ на Обществото на народитъ станаха много и трѣбва да се понамалятъ. На това му отговарятъ други: „Да, тѣ сѣ много, извънредно много, ако Обществото на народитъ не пожелае най-после да приеме на свое разглеждане всички ония проблеми, които създаватъ мирните договори и които най-вече интересуватъ победенитъ“. Но, ако Обществото на народитъ не е готово да решава тия проблеми, кой е готовиятъ? Кой може да се справи съ тяхъ? Какъ може да се справи съ тяхъ г. Ляпчевъ, Демократическиятъ сговоръ, Малиновъ, който и да било другъ, което не препоръчва в. „Таймсъ“?

Искамъ да кажа още няколко думи въ връзка съ този въпросъ, да отстраня една илюзия, която констатирамъ въ някои срѣди политически. Тукъ има много народни представители, съ които съмъ говорилъ на тая тема. Някои ласкави думи, казани отъ английски меродавни печатни органи, отъ политически срѣди, услугата, голѣмата услуга, която направилъ английскиятъ капиталъ за нашитъ бѣжанци — всичко това даде поводъ не тукъ, това не твърдя, не на правителството — то е много сериозно, за да мисли така — на други срѣди, че ние сме си спечелили единъ приятелъ, който е готовъ да вземе подъ свое покровителство България, дори противъ други вчерашни негови приятели, вчерашни негови съюзници. Тия надежди сѣ празни. Срещата, която стана въ Лондонъ между председателя на Французката република и английския кралъ, размѣненитъ тостове, които вие знаете, телеграмата, която прати председателятъ на Американските Съединени Щати до председателя на Французката република по единъ нищоженъ случай, по случай прехвърлянето на океана — всичко това доказва, че Англия и Франция ще следватъ политиката, която имъ спечели победата, една обща политика, и тукъ на континента, и на далечния изтокъ, това го налагало тяхното минало, което, казватъ тѣ, е le gage de l'avenir.

Това го подчертахъ затова, защото у насъ има срѣди, които помислиха, че проблемътъ е решенъ, че България е намѣрила здравитъ плещи, на които може да се облегне. Ето защо не бѣше фраза казаното и по-рано отъ мене, и днесъ не е фраза, че нашето положение е тежко. Добри съседски отношения, добри приятелски отношения сѣ великите държави — официално така е, никой не спори по това. За съседските отношения ето ви случаятъ. Вие знаете какво стана неотдавна сѣ българитъ отъ нашия Босилеградски край, който по мирния договоръ мина въ Югославия. Вие знаете какъ се третиратъ българитъ въ Добруджа; отнематъ се земитъ имъ — това хроникира ромънската преса — отнематъ се произведенията на труда имъ. Горѣ — добре, долу — е лошо. Ако вамъ, на управницитъ, е неудобно, намъ, на народните представители, е дългъ да издигнемъ гласъ на протестъ, че българитъ въ Македония и българитъ въ Добруджа се малтретиратъ. Трѣбва да се разбере — казвалъ съмъ го толкова пъти — че всѣка обида, нанесена на българинъ, я чувствава България, и всѣка услуга, направена на българинъ, е услуга, направена на България. Тия „услуги“ ние чакаме, не голѣмитъ, въ голѣмъ мащабъ, както каза г. министъръ-председателътъ, Кралимарковски. Това не е Кралимарковщина. Ще се радваме всички, защото всички желаемъ истински, сърдечни, добросъседски отношения, защото добре разбранитъ интереси наши, тяхни, славянски, ако щете, на малките балкански народи налагатъ подобно разбирателство и подобно приятелство.

Свършвамъ. Г. г. народни представители! Изминаха се, отлетѣха вече деветъ години отъ края на свѣтовната война, деветъ къси години, за да могатъ наистина да се излѣкуватъ, да се премахнатъ всички неправди, да се отстранятъ всички злини, които ни причини мирниятъ договоръ — време много късо, за да може България и нейната държава да тръгнатъ изъ стария, здравия пътъ до преди свѣтовната война. Така е. Та и 9-тъ години, за които ви говоря, не можаха всички да бъдатъ използвани за творческа работа, затова, защото по-голямата частъ отъ тия години мина въ една гражданска и кървава война. Всѣки, който ще държи смѣтка за това, той ще разбере, че всичкитъ тѣй многобройни кризи, които изживѣваме, и особено политическата и моралната кризи, се дължатъ главно, не изключително, на войната и на събитията, които дойдоха следъ нея, събития, които измѣстиха българската държава отъ осята, около която тя се движеше. И държавната кола скѣдча поради този фактъ, скѣдча и днесъ. Азъ не съмъ на мнение, че тя е вече излѣзнала на равнището; ще има да се преодолѣватъ още много трудности, ще се иска още много работа, докато я видимъ тамъ, където всички желаемъ да я видимъ.

Работа, реформи! Г. г. народни представители! Нека призная факта, че що се касае до реформитъ, които, приложени, биха могли да ни дадатъ максимумъ отъ желанитъ резултати, голѣмо разногласие, различие между българскитъ политически партии нѣма. Това е фактъ. За да не говоря повече, понеже се чувствамъ уморенъ, ще кажа накратко, че за това има блестящи доказателства. Всички платформи, предизборни програми си приличаха една на друга до степенъ, че правѣха впечатление, че сѣ преписани една отъ друга. Тѣ се различаваха не толкова по съдържанието си, колкото по книгата, на която бѣха написани: моравя, зелена, червена оранжева и т. н., и при все това едно голѣмо различие, съществено различие съществува между опозиционнитъ партии отъ една страна и между опозиционнитъ и правителствената партии отъ друга страна — различие досежно политическия режимъ, който би трѣбвало да установимъ и подъ егидата на който бихме могли успѣшно да приложимъ нашата като ли че обща програма на стопанското, финансовото, социалното и моралното оздравяване на България.

Поддържа се — и тамъ е различието между мене и нѣкои политически противници — че политиката на двата фронта ще трѣбва да се задържи. И жалко е, че други незабелязано искатъ да подпомогнатъ тая политика. Но, дотогава докато политиката на двата фронта съществува, дотогава никакви сериозни реформи, каквито и да бъдатъ пожеланията ни, сѣ невъзможни. Защото политическитъ борби ще се изострятъ все повече и повече и не е изключена дори опасността да се върнемъ вече къмъ конфликти, които преживѣхме и които коштуваха толкова много на България. Ще трѣбва да се направятъ всички усилия, ще трѣбва да се разбере отъ всички страни, че тази политика е пакостна, е опасна и тя трѣбва да отстъпи мѣстото си на другата — на политиката на единението. Не — възразяватъ ми — неправда е вашата теза, действителността е друга, фронтоветъ сѣ очертани, българското гражданство ще трѣбва да застане или при тия, или при други, или на единитъ, или на другитъ позиции. Азъ поддържамъ, че положението не е тѣй трагично, както то се представлява. Жалко е, много е жалко, че въ лѣвицата има елементи — говоря не за цѣлата лѣвица, а за елементи отъ лѣвицата — които смѣтатъ, че мизерията, която има въ нашата земя — единъ малкъкъ цитатъ отъ речта на г. Мишайковъ: 150 хиляди семейства сѣ въ мизерия, каза ни той — които смѣтатъ, повтарямъ, че противъ тая мизерия и противъ неправдитъ, които се вършатъ въ нашата земя, пакъ спасителтъ е революцията и гражданската война, сир. силата.

Въ другия фронтъ, не цѣлия, има елементи въ него, които, имайки предъ видъ тѣзи консенции политически, изгубили вѣрата въ силата на закона, изгубили вѣрата въ личността, въ демокрацията, възлагатъ всички надежди на желѣзния юмрукъ, на силата. И тукъ, както въ много случаи, крайноститъ се допиратъ. И единиятъ фронтъ и другиятъ фронтъ възлагатъ надеждитъ на силата и на юмрука. Не тамъ, азъ ги дира въ сговорчивостта, въ мира, въ труда. Смѣтамъ, че да се излѣзе отъ положението, ще трѣбва повече сговорчивостъ, ще трѣбва да се мобилизиратъ енергии, опитъ, знания и т. н. — задача трудна. Дано я решимъ!

Г-да! Не България — човѣчеството днесъ не иска нито международна война, нито вътрешна война. Въ своето мнозинство, то не я иска, то иска миръ, не само примирие. А моето мнѣние е, че ние сме подъ режима на примирieto само и заради това срѣщаме мъжнотии въ прилагането на реформитъ, за които говоримъ, срѣщаме мъжнотии въ решението на едни проблеми, които се поставятъ на видъ на правителство и на народно представителство, най-вече отъ крайнитъ елементи, отъ крайнитъ течения. Кои сѣ тѣ? Тѣ сѣ нѣколко: широка амнистия; още по-важниятъ споредъ менъ, отъ тоя въпросъ е другиятъ за едно обезщетение на хората, които сѣ пострадали отъ гражданската война. Подъ режима на примирieto мъжно се решаватъ тия проблеми. Миръ ни е нуженъ, а не примирие.

Но ме питатъ: ако при все това, вмѣсто да дойде политическото единение, настане конфликтъ, де ще бъдете вие? Де ли? Празенъ въпросъ. Все тамъ, дето бѣхме по-рано. Ще бъдемъ при българската държава, при българската конституция и при нейнитъ институции. Приятели на анархия, на бунтове, на мятѣжи не сме били и нѣма да станемъ.

Нѣкой отъ сговориститъ: Нѣма ли да бѣде късно тогава?

А. Малиновъ (д): Защото сме дълбоко убедени, че ключътъ за единъ спокоенъ животъ не е тамъ, не е въ насилиято, още по-малко е въ оная адска машина, която може да бѣде приготвена, за да покоси човѣшкия животъ или за да смути общественото спокойствие. Та ключътъ изобщо за единъ рай, който намъ ни се обеща тукъ, го нѣма никъде, защото нѣма по-праздна мечта въ реда на многото мечти, сѣ които живѣе човѣчеството отъ тая за земенъ рай. Това, което можемъ да искаме, това е спокоенъ животъ — минимумъ неправди, минимумъ лишения, минимумъ насилия, скромненъ идеалъ, но единъ идеалъ осъществимъ. Тамъ трѣбва да се стремимъ.

Г. г. народни представители! Както и да е — и съ тия думи завършвамъ речта си — нека напустнемъ, ще кажа азъ, заедно съ г. Мишайковъ песимизма, отъ който повече или по-малко всички сме обладани, нека заживѣемъ отъ днесъ, когато отпочваме нашата законодателна работа, съ вѣрата и надеждата, че все ще съумѣемъ да се разберемъ, да се подпомогнемъ едни други, колчемъ пакъ ще стане нужда да подпомогнемъ България. (Ръкоплѣскания отъ демократитъ и отъ нѣкои сговористи)

Председателстващъ А. Христовъ: Давамъ 10 м. отиди.

(Следъ отиди)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Заседанието продължава.

Има думата народниятъ представителъ г. Константинъ Томовъ.

К. Томовъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Тронното слово, като парламентаренъ актъ, дава възможностъ на двата държавни фактори да се срещнатъ лице съ лице и въ обмѣна на своитъ разбирания да начертаятъ държавната политика. Казвамъ, на двата държавни фактори, първиятъ — държавния глава и вториятъ — българския народъ чрезъ своитъ избраници, чрезъ своитъ представители. Ние имаме случай да чуемъ тронното слово и да видимъ, че поне въ настоящето сѣ набелязани много малко проекти, които предстоятъ да бъдатъ разгледани отъ предстоящата извънредна сесия на XXII-то обикновено Народно събрание. Но това не ще рече, че народното представителство ще се ограничи само въ разглеждане на тѣзи проекти, които сѣ набелязани въ тронното слово, а ще разгледа и други мѣроприятия, които ще бъдатъ наложени отъ общата нужда, да може нашата държава да бѣде стабилизирана въ всѣко едно отношение. Народното представителство, когато се изказва по отговора на тронното слово, който ще се поднесе на държавния глава, намира удобенъ случай да изкаже всичко онова, което е доловило въ народнитъ маси, да набележи онѣзи мѣроприятия, които то чувствава, че сѣ необходими да бъдатъ прокарани въ заседанията на самото Народно събрание, за да могатъ наистина онѣзи нужди, които народнитъ представители сѣ забелязали, да бъдатъ удовлетворени и по този начинъ да се даде една правилна насока въ развитието на самата страна, а също и да направи своитъ възражения и своята критика върху мѣроприятията, които правителството отъ своя страна е реализирало за удовлетворение на тѣзи народни

нужди, и върху онѝзи мѝроприятия, които то цели да прокара като своя политика.

Настоящата сесия на Народното събрание, както ви каза и самият министър-председател, ще бъде много кратка. Тя имала ограничена задача — да прегледа само онѝзи мѝроприятия, които сѝ предвидени въ тронното слово. Но народното представителство има повелителен дълг, макаръ и да е кратка тая сесия, да набележи всички онѝзи голѝми мѝроприятия, които то чувства, че трѝбва да бъдат направени, които, ако не бъдат реализирани въ настоящата сесия въ формата на закони, то поне да бъдат представени на вниманието на правителството, за да може то да бъде подготвено за идущата редовна сесия, въ която да бъдат разгледани и реализирани като мѝроприятия, които се изискват от повелителните нужди на българския народъ.

Отговорът на тронното слово, който е въпросъ на дебати въ настоящия моментъ, дава поводъ на народните представители да кажатъ своето разбиране не само по начина, по който трѝбва да процедуратъ заседанията на Камарата, но да изразятъ и своето разбиране за начинитъ, по които тази Камара можѝ да бъде избрана и да бъде свикана на извънредна сесия.

Азъ нѝма да се впускамъ въ подробности да набелязвамъ факти, сѝ които да илюстрирамъ начина, по който се произвежда изборитъ за настоящата Камара, защото считамъ, че това ще бъде само повторение на всичко онова, което се изнесе, и защото правителството даде удобенъ случай при проверка на изборитъ да се изнесатъ всички онѝя срѣдства, сѝ които властѝта си послужи, за да спечели станалитъ избори. Да се отрича, че станалитъ избори минаха мирно, тихо, спокойно, е много пресилено. (Възречения отъ лѝвицата)

Ц. Бръшляновъ (д. ср): Вѝрно, така е.

Д. Бошняковъ (д. ср): Ако не иска да си криви душата, да каже въ Бѝлослатинската околия какъ се произвежда изборитъ.

Ц. Бръшляновъ (д. ср): Единъ пътъ каза истината и вие го прекъсвате!

К. Томовъ (з): Г. г. народни представители! Казахъ, че нѝмамъ за задача да се спирамъ подробно на начина, по който се произвежда изборитъ, за да не се създаватъ козове нито за едната, нито за другата страна, че ние тукъ отъ тази трибуна повече партизанствуваме и искаме да раздухваме страститъ.

Нѝкой отъ сговориститъ: Това е дружбашка система.

К. Томовъ (з): Азъ повтарямъ, да се отрича, че изборитъ сѝ минали безъ инциденти, безъ насилие, безъ произволи, е пресилено. Но българската политическа история е отбелязала не едни такива избори. Създадена е дори легендата: „Правителството произведе свободни избори така, както се произвеждатъ въ България“, т. е. властѝта употребява всички онѝя срѣдства, сѝ които разполага, за да може да спечели нуждното доверие, което ѝ е необходимо, изразено въ числото на мандатитъ. Не сѝ, обаче, насилията, които станаха въ изборитъ, предметъ на настоящитъ дебати по отговора на тронното слово. Тѝ ще се зарегистриратъ въ дневницитъ на Народното събрание при проверката на изборитъ, а при разискванията на тронното слово е необходимо да се начертаятъ, както г. Бръшляновъ каза вчера, пѝтищата, по които трѝбва да трѝгне нашата държава, и мѝроприятията, които ще трѝбва да се взематъ отъ Парламента, за да можемъ да излѝземъ отъ тежкото положение, което се призна отъ трибуната и отъ двамата представители на правителственото мнозинство, които говориха вчера.

Г. Мишайковъ вчера завърши сѝ думитъ, написани на тази сграда: „Съединението прави силата“ и апелира къмъ помирение, къмъ сътрудничество на всички обществени групи въ нашата страна, за да могатъ да се реализиратъ онѝзи голѝми стопански и икономически планове, които ще укрепятъ слабитъ стопанства у насъ: земледѝлски, еснафски и други. И наистина, този свещенъ девизъ трѝбва да служи като ръководно начало на всѝки общественикъ въ нашата страна и особено въ настоящия моментъ, следъ всичко онова, което преживѝ нашата държава и нашиятъ народъ.

Когато отъ единъ общественикъ ще се иска да начертае пѝтищата, по които ще трѝбва да се развива страната, необходимо е той да знае какво е вътрешното положение на страната и въ какви отношения се намира тя сѝ чуждия святъ. И затова, както всички преждоговоривши оратори, и

азъ ще си позволя, макаръ и въ бѝгли черти, да хвърля погледъ върху вътрешното положение на нашата страна.

Много право се изрази вчера г. Мишайковъ, който охарактеризира положението на страната сѝ една дума: криза. Наистина, г. г. народни представители, вътрешното положение на нашата страна може да се характеризира само сѝ тази дума. Преди всичко кризата е политическа, въ смисълъ, че нашитъ политически борби сѝ излѝзли извънъ рамкитъ на законоустановенитъ отношения, че презъ нашата страна мина ваякѝтъ на гражданската война, тѝтнежитъ на която още се чувствуватъ и успокоение отъ която още не е станало. Политическата криза продължава, защото обществени групи още не сѝ, тѝй да се каже, успокоени, още не сѝ помирени и враждата все повече и повече се загнѝзва между тѝхъ, разяжда ги като ръжда и ние сме изправени едни срещу други не като синове на една страна, не като общественици, които сме въоръжени сѝ желание да работимъ за преуспѝването на собствения си народъ, а като врагове, които има да дѝлимъ, които се преследваме, които се дебнемъ, които не си вѝрваме единъ на другъ и се подозираме, че всѝки единъ отъ насъ таи въ своята душа отмъщение и злоба. Току-що миналитъ избори дадоха характеристика на политическитъ отношения между общественитъ групи. Ние се видѝхме пакъ така изправени, както въ миналото, не толкова да говоримъ за голѝмитъ мѝроприятия, които налага развитието на нашата страна, но да одребнѝемъ, да изхождаме отъ лични и партийни интереси, да изхождаме отъ съвсемъ дребни побуждения, да се чернимъ единъ други и все повече и повече да убиваме въ българския народъ вѝрата въ значението на общественитъ борби, въ значението на общественитъ сили. Но на какво се дължатъ тѝзи враждебни отношения между общественитъ групи? Дали нѝма желание у всички ни тѝзи вражди да престанатъ, дали всѝки единъ отъ българскитъ общественици не е въоръженъ отъ желанието да положи върховни усилия, щото тази калъ, тѝзи недобри отношения, които въ миналото сѝ съществували между общественитъ и партийнитъ групи, да бъдатъ заличени, да бъдатъ коригирани?

Наистина, г. г. народни представители, всички, които говориха — а вѝрвамъ че и тѝзи, които ще говорятъ следъ мене, ще говорятъ тѝй — говориха за миръ, говориха за помирение, за успокояване на страститъ и, тѝй да се каже, за побратимяване на партийно разединения български народъ. Но когато дойдемъ до действителността, ние виждаме, че реаленъ изразъ на тѝзи приказки и пожелания не се дава. Защо е всичко това? Колкото и да се надигаме надъ обикновенитъ отношения, все пакъ ние живѝемъ сѝ българската действителност, ние живѝемъ сѝ онова, което се създава отъ вънъ; отъ обществената трибуна ние го пренасяме тукъ на трибуната на Народното събрание. Онѝзи страсти, които бушуватъ вънъ, онѝзи отношения, които съществуватъ тамъ, ние ги пренасяме и тукъ. И колкото да се мѝчимъ да се надигнемъ надъ онова, което въ сѝщностъ би трѝбвало да въодушевява българския Парламентъ, това, за голѝмо съжаление, мѝчно става или почти не може да стане. Азъ знамъ — а се вижда и отъ пререканията, които по много дребни поводи ставатъ тукъ въ Народното събрание — че се живѝе сѝ голѝми предубеждения едни къмъ други. Отъ тукъ, отъ дѝсно живѝятъ сѝ предубеждението къмъ лѝвицата, че тамъ сѝ хора сѝ съвсѝмъ други разбирания, хора които движатъ своитъ политически борби по съвсемъ други пѝтища, а отъ тамъ (Сочи лѝвицата) се мисли пѝкъ за другата страна, че отъ нея се усвояватъ срѣдства и методи за борба, които възбуждатъ негодуванията, които възбуждатъ страститъ, които създаватъ озлоблението въ срѣдата на българския народъ.

Г. г. народни представители! Време е, крайно време е следъ онова, което преживѝ българскиятъ народъ, предубежденията да бъдатъ смѝкнати предъ прага на Народното събрание и тукъ да дойдемъ всички сѝ открити чела, да дойдемъ сѝ открити дланѝ едни къмъ други и да начертаемъ наистина здравитъ пѝтища, по които трѝбва нашата държава да се развива. Едно голѝмо предубеждение има у управляющата партия или у нейнитъ представители къмъ представителитъ на Земледѝлския съюзъ: че тѝ сѝ носители на идентъ на разрушението, че тѝ сѝ хора, които се борятъ противъ устоитъ на държавата, които не могатъ да бъдатъ единъ творчески елементъ. Дълга обаче да заявя, че докато съществува това предубеждение, докато така се гледа на нѝщата въ нашата страна, мѝчно ще можемъ наистина да дадемъ реални доказателства, че ние желаемъ въ нашата страна да живѝемъ въ миръ и спокойствие. Земледѝлскиятъ съюзъ не единъ пътъ е далъ доказателства, че той не само че не е билъ, но и не може и да бъде носителъ на идеи, които сѝ насочени къмъ разрушението на съвременната държава.

Н. Кемилев (д. сг): А септември месец 1922 г.?

К. Томов (з): Онова съсловие, от което той се вербува, от което той комплектува своите кадри, по своето социално положение, по своя битъ е съсловие, което никога не може да бъде носител на разрушителни идеи, тъй като неговата професия му налага една психология на ревниво пазене на своето, а това ревниво пазене на своето значи, въ по-голям мащаб, ревниво пазене на държавата.

Г-да! Следъ всичко онова, което преживяхме и следъ няколкократно декларации на правителството, че то съ амнистия, които гласува, слага черната завеса на забравата на миналото, на забравата на всичко онова, което е станало причина да се създадат остри междунационални отношения въ нашата страна, азъ отъ името на Земледелския съюзъ . . .

Нѣкой отъ сговориститѣ: Кой?

К. Томов (з): Българскиятъ земеделски народенъ съюзъ. — . . . мога да направя декларация, че макаръ той да изживѣ най-тежки изпитания, макаръ той да бѣше подложенъ на най-жестоки преследвания, макаръ той да бѣше доведенъ до върха на Голгота съ своите страдания, днесъ той живѣе съ едно желание, съ една идея: да настане най-после миръ въ нашата страна, да настане успокоение, за да може всѣки да се отдаде спокойно на своя трудъ и да се заздрави разстроеното стопанство на нашата държава.

Но, когато правимъ тѣзи декларации, г. г. народни представители, необходимо е уважаемото правителство да схване, че тия декларации сѣ продиктувани отъ нуждата за миръ въ нашата страна, който най-много се изисква отъ онези маси, които понасятъ най-тежкия товаръ при създаване благата въ нашата страна — земеделското съсловие, занаятчийскитѣ и работническото. И за да докаже наистина правителството, че то е спуснало черната завеса на забравата и че то желае искрено помирение въ страната, необходимо е да направи още крачка напредъ. Тя е: наредъ съ амнистия, които даде досега, да даде една широка амнистия, да се пуснатъ отъ затворитѣ всички, които по една или друга причина сѣ заблудени, които по една или друга причина сѣ станали жертва на чуждо внушение и днесъ изнемогватъ, гинатъ въ затворитѣ, а покрай тѣхъ — и тѣхнитѣ семейства, и тѣхнитѣ близки.

Г. г. народни представители! Азъ ще си позволя да кажа, че правителството ще направи и втора стѣпка къмъ омиротворяването на страната, когато отмени закона за защита на държавата.

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

К. Томов (з): Г. г. народни представители! Нека се изяснимъ по този въпросъ. Ние не казваме това за демагогия, не казваме това, за да се харесваме на онези, които сѣ понаднали или могатъ да подпаднатъ подъ ударитѣ на този законъ, а защото законътъ за защита на държавата уврежда въ две отношения българската държава. Първо, предъ външния свѣтъ дава да се разбере, че въ нашата страна нѣма миръ, нѣма спокойствие.

Министъръ Ц. Бобошевски: Въ Франция има по-жестокъ законъ. То е профилактика. Какво приказвате Вие!

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): И въ Америка го има.

Нѣкой отъ сговориститѣ: И въ Германия, и въ Англия, и въ Америка го има.

Министъръ Ц. Бобошевски: Всички закони сѣ строги. Нѣма мекъ наказателенъ законъ.

К. Томов (з): Българската държава, г. г. народни представители — вие, струва ми се, въ голѣмата си частъ сте прависти и знаете това — има достатъчно закони, съ които да може да се справи съ всички онези, които дръзнатъ да нарушаватъ както държавното спокойствие на страната, така и да се борятъ противъ устоитѣ на самата държава.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Защо вие не се справихте съ законитѣ, а се отнесохте къмъ целеницата?

К. Томов (з): Ако Вие, г. народенъ представителю, искате да се засащяваме въ Народното събрание и да говоримъ за целеницата, да говоримъ и за други събития, . . .

Нѣкой отъ сговориститѣ: За търновскитѣ събития, напр.

К. Томовъ (з): . . . не съмъ азъ, който ще отбѣгна да приказвамъ по тия събития, защото историята трѣбва да ни служи за поука. И когато говоримъ за миналото, трѣбва да говоримъ съ желание да го коригираме, да не се повтаря то. Не сме ние, които не желаемъ да говоримъ както за целеницата, така и за други събития, които, вървамъ, вие бихте подметнали въ своите апострофи, като търновскитѣ, като кюстендилскитѣ и пр., но ние изхождаме отъ желанието на правителството, което въ речи и въ позиви говори за миръ и за забравата на миналото. Защото когато ще говоримъ за тия факти, за които вие подмѣтате, ще трѣбва да засегнемъ и по-близкото минало, да говоримъ и за други факти, което нѣщо не е въ интересъ нито на васъ, нито на цялата страна.

И. Лѣкарски (д. сг): Разликата е голѣма.

Н. Кемилевъ (д. сг): Напр. за акта въ „Св. Недѣля“!

К. Томовъ (з): Никой въ тая страна нѣма да одобри акта въ „Св. Недѣля“, който е едно злодеяние некачествено и който изложи не само отдѣлни лица и обществени групи, но изложи цялата ни държава, цялата ни народъ. Азъ чухъ вчера представители на болшинството да казватъ, че е необходимо да се заговори за забравата на миналото и за примирение; да се заговори наистина искрено и откровенно, и ако има грѣшки въ миналото, вършени отъ едната и отъ другата страна, да се намѣрятъ начини да не се повтарятъ тия грѣшки, да се изкоренятъ тѣхнитѣ причини, та да създадатъ спокойни поне поколенията, които идатъ следъ насъ, че нѣма да изживятъ тѣзи дни, които изживѣ сегашното поколение.

Но, думата ми бѣше за премахване закона за защита на държавата. Казвамъ, законитѣ, които съществуватъ въ нашата страна, сѣ достатъчни, за да могатъ да гарантиратъ вътрешното спокойствие и устоитѣ на нашата държава, за да нѣма нужда отъ единъ специаленъ законъ. Г. г. народни представители! Още когато се гласува законътъ за защита на държавата, ние чрезъ своите представители тогава въ Парламента казахме своята дума, казахме я и вънъ публично. Този законъ бѣше добре дошълъ за водителитѣ на бившата комунистическа партия, защото той ги спаси отъ единъ фалитъ въ тѣхната обществена дейностъ, той ги спаси отъ необходимостта да видятъ разгрома на своята 30-годишна обществена дейностъ въ нашата страна. Вие нѣма да откажете, че бившата комунистическа партия, противъ която именно се създаде законътъ за защита на държавата, следъ войната бѣше възприела други методи на борба — методи, които отричаха тѣзи, които сѣ легнали въ нашия основенъ законъ, конституцията — и бѣше възприела методи, които се препорѣчваха отъ третия комунистически интернационалъ въ неговитѣ тезиси, а именно революционнитѣ методи. Тѣ виждаха, че общественото развитие на нашата страна следъ войната и мѣроприятията на правителството, което тогава управляваше, ще ги измѣстятъ отъ нашия общественъ животъ, защото тѣ нѣмаха естествени устои въ него. Тѣ бѣха се създали и крепили въ продължение на 30 години въз основа на пренесени отъ вънъ идеи и принципи, които не можаха да намѣрятъ почва въ нашето стопанско, икономическо развитие. И затова, търсейки начини и срѣдства да спечелятъ народнитѣ маси, да иматъ на своя страна народното довѣрие, особено следъ катастрофата, която преживѣхме и която предизвика голѣмо разочарование въ болшинството на българския народъ — тѣ прибѣгнаха къмъ съблазнителни срѣдства и методи на борба, а именно препорѣчване на революцията. И вие си спомняте, че тѣ още тогава, при своята подготовка, даваха реаленъ изразъ на своята мисль, че наистина това е единственото срѣдство, чрезъ което ще водятъ своята обществена борба. Тѣхнитѣ ношни мобилизации, тѣхнитѣ проверки, разчети на групи и пр. и пр. — всичко това показваше наистина, че тѣ се готвятъ. И въ 1923 г. тѣ опитаха своя шанс. Опитаха го, но видѣха, че адепитѣ, на които тѣ разчитаха — селскитѣ и градски работнически маси — не сѣ подготвени психологически за революционнитѣ методи на борба. А не бѣха подготвени, защото, както казахъ и по-рано, тѣхниятъ битъ, тѣхниятъ поминѣкъ, тѣхниятъ животъ не е такъвъ, че да изисква тѣзи срѣдства на борба. Въ България наистина има една работническа класа, малка или голѣма — такава, каквато създаватъ нашитѣ икономически условия и производствени отношения — но тази работническа класа не е въ она мащабъ и въ онова състояние, въ които е работническата класа въ западноевропейскитѣ индустриални държави. Тамъ има единъ пролетариатъ, който може да бѣде основа на една револю-

ционна борба. И затова нашите комунисти през 1923 г. по-жънаха неуспехи. Видяхме какво направиха техните водители — едни потеглиха задъ граница, други се скриха под земята и усвоиха метода на нелегалната революционна борба. И затова азъ казвамъ, че законътъ за защита на държавата бѣше добре дошълъ за ръководителитѣ на комунистическата партия, но той се яви едно зло, едно голѣмо нещастие за самото работничество, на което се отне възможността да се проявява легално въ установени политически групи.

И. В. Петровъ (д. сг): Това е една голѣма лъжа. Никой не прѣчи на работничеството да се проявява политически.

Н. Кемилевъ (д. сг): Които се скриха подъ земята, само комунисти ли бѣха?

К. Томовъ (з): Само комунисти бѣха.

Н. Кемилевъ (д. сг): А задграничното представителство на Земледѣлския сѣюзъ? А народнитѣ представители отъ Земледѣлския сѣюзъ?

К. Томовъ (з): Не Ви знамъ името, извинете. Но когато ще дойде да говоримъ за конспиративната дейностъ, за която трѣбва много да се говори, защото тя даде началото на гражданската война у насъ, . . .

Н. Кемилевъ (д. сг): Началото на гражданската война у насъ е отъ 1922 г.

К. Томовъ (з): . . . която очерни, която изложи престижа на България предъ външния свѣтъ, ние ще трѣбва да бждемъ малко по-обективни, и не съ пристрастие да винимъ само тѣзи или онѣзи. Наистина, при разкриване конспиративната дейностъ на онѣзи, които се скриха подъ земята, се намѣриха хора не само отъ комунистическата партия; намѣриха се хора — това не мога да го скрия азъ, това не може да го скрие никой отъ нашата срѣда — числящи се и къмъ Българския земеделски народенъ сѣюзъ. Но вие ще отречете ли, г-да, че тамъ се намѣриха вмѣсени и хора, числящи се и къмъ други обществени групи въ нашата страна, числящи се и къмъ други социални категории, и отъ двата пола, и отъ различни възрасти? Това не можете да го отречете. Конспирацията, преди всичко, не може да има масовъ характеръ. Тя отначало има индивидуаленъ характеръ, груповъ характеръ, и тя преди всичко търси адепти, които често пѣти не служатъ само на идеи и на принципи, а служатъ и на металическото внушение.

Отъ сговориститѣ: Ха така, браво!

К. Томовъ (з): Вие ще се съгласите, г. г. народни представители, че при всѣка конспирация, каквато и да е тя, отъ която и страна да е вършена, всѣкога има металическо внушение. А металическото внушение не подбира своитѣ кадри, не подбира своитѣ адепти само отъ единъ социаленъ строй, само отъ една социална категория. Намиратъ се слаби характери отъ всички срѣди, които се поддаватъ и увличатъ въ нея. Затова азъ казвамъ: когато ще правимъ заключение за увличенията на отдѣлни единици въ конспирацията, за да приписваме технитѣ дѣла на обществени групи, нека не отиваме въ крайности, нека не бждемъ пристрастни, защото такива елементи се намиратъ въ всички групи, въ всички социални категории.

Но, законътъ за защита на държавата увреди на работничеството и въ друго едно отношение. Кому трѣбваше напр. да се разтури кооперация „Освобождение“?

Министъръ Ц. Бобошевски: Която доставяше английски митралюзи, които се намѣриха въ Плевенъ!

К. Томовъ (з): Това бѣше една работническа кооперация, която обединяваше повече отъ 80 хиляди члена, на които доставяше . . .

Министъръ Ц. Бобошевски: Картечници, английска система!

К. Томовъ (з): . . . продукти отъ първа необходимостъ.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): „Продукти отъ първа необходимостъ“ — картечници, които се намѣриха въ Плевенъ.

К. Томовъ (з): Ако тая кооперация е доставлявала картечници, вие, правиститѣ, не можахте ли да намѣрите съот-

ветни членове въ нашия наказателенъ законъ, за да полведете подъ отговорностъ онѣзи, които вършеха това? (Възречения отъ сговориститѣ)

Министъръ Ц. Бобошевски: Ами когато това има масовъ характеръ?

К. Томовъ (з): Г. г. народни представители! Когато азъ изтъквамъ тия две искания, а именно даването на една поширокъ амнистия и отмѣнението на закона за защита на държавата, то е, защото смѣтамъ, че достатъчно успокоение е настанало въ страната и е време да се даде на всички социални категории да се проявятъ обществено чрезъ своитѣ професионални организации, за да могатъ да заживѣятъ и тѣ единъ спокоенъ политически животъ. Това е необходимо за общото успокояване на страната. Необходимо е, защото безъ това успокояване правителството не ще може да се отдаде на онѣзи мѣроприятия, които то смѣта, че трѣбва да се извършатъ, за да се направи преобразование и да настѣпи напредѣкъ въ нашето стопанско развитие. Азъ нѣма да отричамъ, че за това успокоение ще трѣбва да допринесатъ и хората, които досега водѣха една подмолна борба, една нелегална дейностъ, че тѣ ще трѣбва да подпомогнатъ това омиротворение, като сами престанатъ да водятъ своята борба по внушения отъ вънъ, респ. отъ третия интернационалъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): Зданието, което построи кооперация „Освобождение“, се построи съ пари отъ третия интернационалъ, г. Томовъ.

К. Томовъ (з): За мене това не е известно.

Р. Маджаровъ (д. сг): Ако за Васъ това не е известно, азъ Ви говоря това като бившъ министъръ на правосъдието, защото въ мое време Касационниятъ съдъ разтури кооперация „Освобождение“. Това не го отрича даже нейниятъ бившъ ръководителъ Георги Поповъ, а го отричатъ само Вие сега отъ трибуната. Той знае, че тя бѣше интендантъ на третия комунистически интернационалъ и на комунистическата партия. Отидете да прегледате дѣлото и ще видите, че не само оръжие е доставлявала тази кооперация, но че и зданието ѝ въ София е построено съ американски долари, каквито нѣма да се намѣрятъ нито въ моя джобъ, нито въ Вашия, нито въ джоба на нѣкой другъ отъ това Събрание. Това тѣ не го отричатъ. Тѣ на друго мѣсто поставятъ борбата си срещу буржоазното общество. Четете решението на Касационния съдъ.

К. Томовъ (з): Г. Маджаровъ! Ако това, което изнасяте Вие, е фактъ, то тъкмо иде да подкрепя моята мисль. Азъ казахъ, че тия, които действаха подмолно, които си служеха съ революционни срѣдства за борба, ще трѣбва да престанатъ да използватъ тия методи, ще трѣбва да престанатъ да изпълняватъ чужди внушения.

Б. Димевъ (д. сг): Само съ приказки нѣма да престанатъ. Вѣрвате ли, че ще престанатъ?

К. Томовъ (з): Азъ ще дойда и тамъ.

Н. Кемилевъ (д. сг): Тоя съветъ нѣма ли да го дадете на хората отъ Земледѣлския сѣюзъ?

Г. Марковъ (з. в): Има ги и въ Демократическия сговоръ.

Б. Димевъ (д. сг): Вашето вътрешно убеждение за това, дали ще престанатъ или не, можете ли да го кажете? Мисльта Ви е почтена, апелътъ Ви е възхитителенъ, но Вие вѣрвате ли, че тѣ ще престанатъ?

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни)

К. Томовъ (з): Г. г. народни представители! Събитията, които изживѣ България, достатъчно удариха въ главата всѣки единъ общественикъ, за да може той, особено онѣзи, които искатъ да бждатъ ръководители на организации и специално на работническитѣ професионални организации, да бждатъ много осторожни и много внимателни. Следователно, мисля, че тѣ за лишенъ пѣтъ сж се убедили, какво методитѣ, срѣдствата, съ които досега си служеха, сж не-полезни, сж вредни и ще ги захвърлятъ въ архивата на миналото.

Н. Пждаревъ (д. сг): Блаженни вѣрующи!

К. Томовъ (з): Ако, обаче, се намиратъ още личности, още екземпляри, които си служатъ съ тѣзи методи и сръдства и ще се мъчатъ да ги обособяватъ и предаватъ като сръдства и методи на масово движение, естествено е, че тѣ ще трѣбва . . .

Нѣкой отъ сговориститѣ: Да отидатъ подъ закона за защита на държавата.

К. Томовъ (з): Не да отидатъ подъ закона за защита на държавата, но ще трѣбва да излъжатъ открито, публично да изнесатъ своитѣ разбирания, ако наистина се смѣтатъ за ръководители и голѣми общественици.

Подмѣта се отъ много страни, че Българскиятъ земеделски народенъ сѣюзъ е билъ сътрудникъ на нелегалнитѣ, особено поради проявитѣ отъ отдѣлни негови членове слабости къмъ тѣхната борба, и че е искалъ да покровителствува, да поощрява, да подпомага нелегалнитѣ.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Нали тъкмо затуй се раздѣлихте съ г. Марковъ?

К. Томовъ (з): Тъкмо затуй ще говоря, г. Дяковъ.

Ще трѣбва да се разбере, че Земеделскиятъ сѣюзъ не само че не е одобрявалъ нелегалната борба, не само че не я е поощрявалъ, но той е билъ единъ отъ най-голѣмитѣ нейни врагове. И затова, когато въ 1923 г. бѣше издигнатъ отъ бившата, разтурената комунистическа партия лозунгътъ за единния фронтъ, този лозунгъ бѣше отхвърленъ отъ Земеделския сѣюзъ. И впоследствие, презъ 1923, 1924, 1925 г., най-голѣма борба противъ този лозунгъ е водилъ именно Земеделскиятъ сѣюзъ.

Х. Силяновъ (д. сг): Недѣлко Атанасовъ прокламира единния фронтъ тукъ, въ Народното събрание.

К. Томовъ (з): Единниятъ фронтъ наистина стана причина за голѣми вътрешни борби, едва ли не той бѣше основниятъ елементъ на гражданската борба въ нашата страна, но азъ съмъ дълженъ тукъ да изнеса, че наравно съ всички онѣзи, които сѣ били въ гърдитѣ, че тѣ сѣ отечествоспасители, че тѣ желаятъ закрепването на съвременната държава, наравно съ тѣхъ, казвамъ, и Земеделскиятъ сѣюзъ е водилъ борба противъ единния фронтъ. Адепитѣ на разтурената комунистическа партия се опитаха да проникнатъ въ сръдата на Земеделския сѣюзъ, да използватъ настроението на маситѣ, създадено отъ неблагоприятното положение, въ което тия маси бѣха поставени, да използватъ положението, че тѣ бѣха поставени на равни условия съ кадритѣ на разтурената комунистическа партия и обществено, и въ затворитѣ, и въ третирането имъ предъ законитѣ и въ борбата имъ за свобода на словото, на събранията, на конгреси и пр., и успѣха да увлѣкатъ нѣкои членове на сѣюза, но това бѣха отдѣлни единици; маситѣ на земеделската организация, на земеделското сѣсловие останаха неувлѣчени, останаха незасѣгнати отъ лозунга на единния фронтъ. И можемъ да кажемъ, че тѣ съ своя разсъдкъ, съ своята здрава преценка допринесоха не, но изиграха най-голѣмата роля, за да бѣде прекратена или да не вземе по-голѣми размѣри и по-голѣми жертви гражданската война, която се разигра въ нашата страна.

Единниятъ фронтъ ще трѣбва да бѣде оставенъ въ миналото, ще трѣбва да бѣде разглежданъ дотолкова, доколкото се явяваше като единъ лозунгъ, прокламиранъ отъ третия интернационалъ, като етапъ, като сръдство, чрезъ което се гонѣше завземането на държавната властъ.

Но, г. г. народни представители, ние дължимъ тукъ едно обяснение за позицитѣ на Земеделския сѣюзъ къмъ работничеството и къмъ другитѣ трудящи се организации.

Като отричаме единния фронтъ въ онази му форма и въ онѣзи позиции, които се прокламираха отъ третия интернационалъ, нека не се смѣта, че ние отричаме правото на работничеството да търси свои сътрудници, да търси свои помагачи въ борбитѣ, които то води за своитѣ професионални интереси и за своитѣ политически цели. Но като не отричаме това му право, ние искаме да го видимъ ясно оформено въ една политическа организация съ ясно очертанъ политически ликъ, да видимъ ясно очертани неговитѣ пѣтища, ясно опредѣлени неговитѣ сръдства на борба, за да можемъ точно да опредѣлимъ своитѣ отношения спрямо него. И ако ние сме отричали единния фронтъ съ кадритѣ на разтурената комунистическа партия, който фронтъ тукъ-таме нѣкой хора на Земеделския сѣюзъ се опитаха да изградятъ въ току-що миналитѣ избори, то е именно затуй, защото въ днешния моментъ не може да се види въ кой ликъ

се представляватъ тия кадри и по кои пѣтища и съ кои сръдства си служатъ въ своята борба.

Но, г. г. народни представители, ще говоримъ за единенъ фронтъ, ще говоримъ за революционна борба, ще говоримъ за бунтарство, ще говоримъ за екзалтация дотолкова, докогато се намиратъ и обективни условия въ нашата страна, които даватъ възможностъ да се издигатъ подобни лозунги. Днесъ най-много спекулиратъ, или се мъчатъ да спекулиратъ съ възбуденитѣ чувства, съ страститѣ на широкитѣ народни маси вследствие на тѣхното отекчено положение. А че наистина положението на широкитѣ народни маси е отекчено, това никой отъ васъ не може да отрече. Та въ коя областъ на нашия стопански животъ ние сме добре? Вчера тукъ се посочиха мѣроприятия за бъдещето развитие на нашето село, но не се отрече, че когато се отиде днесъ въ него, тамъ се констатира една обина бедностъ, тамъ се вижда едно приравнение на всички въ тѣхнитѣ нужди и въ условията, при които живѣятъ. Г. Бръшляновъ каза тукъ нѣщо за селото и отъ това трѣбваше да се заключи, че е розово положението на нашия селянинъ, че той съ 5—6 яйца си плащаль данѣка на декаръ земя. Азъ не зная дали това отъ страна на г. Бръшлянова е сериозно, или е една шега.

Х. Г. х. Петковъ (д. сг): Г. Бръшляновъ не говори за розовото положение на нашия селянинъ, а за поземелния данѣкъ.

К. Томовъ (з): Той, вѣрвамъ, е обиколилъ много села въ предизборнитѣ си агитации.

Х. Г. х. Петковъ (д. сг): Направете смѣтка предъ народното представителство. Колко струва едно яйце? — 2 л. 6 яйца по 2 л., 12 л. — колкото е данѣктъ на декаръ. Вие отъ кое село сте?

К. Томовъ (з): Интересно е защо Вие, който ме апострофирате, не отидете на село да развѣждате кокошки.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Той е отъ село; тукъ (Сочи болшинството) има много хора отъ село.

К. Томовъ (з): Всички сме отъ село.

Г. г. народни представители! Ако се поддържа, че съ нѣколко яйца данѣкоплатецътъ ще може да плати своитѣ данѣци, своитѣ даждия, своитѣ давнини къмъ държавата, струва ми се, че това е една голѣма шега. Никой отъ васъ нѣма да отрече, че макаръ яйцата да се продаватъ по 2, по 3, а азъ бихъ казалъ, да бѣдатъ и по 5 л., положението на селянина, на земеделеца е тежко, не само защото той има давнини къмъ държавата, но и поради всички онѣзи социални условия, въ които той е поставенъ да живѣе. Не можемъ отъ това, че поземелниятъ данѣкъ на декаръ бѣлъ 16 или 32 л., а яйцето струвало 2 л., да вадимъ заключение, че положението на селянина е розово. Нека погледнемъ по открито, нека погледнемъ по-откровено върху сѣщияското положение на земеделското производство днесъ, защото то не се състои само въ произвеждане на яйца. Нѣкой отъ земеделскиитѣ артикули, какъвто е тютюнътъ, стоятъ днесъ неизнесени. Една надежда бѣше обладала както тютюнотърговцитѣ, така и тютюнопроизводителитѣ, че поне въ последния моментъ българската държава ще може да реализира една продажба на тютюни въ странство, за да може да се облекчи вътрешниятъ пазаръ; но ние виждаме, че и тази надежда остана суетна и българскитѣ тютюни, както въ производителя, така и въ търговеца оставатъ непродани, а това е едно богатство отъ близо 2 милиарда български лева, което стои неизползувано за нуждитѣ както на самия производител, така и на самата държава — да може да събере последната данѣцитѣ, които и се припадатъ отъ това производство. Че кой другъ отрасълъ отъ земеделското производство не е въ криза? Въ криза е лозарството, въ криза е цвеклопроизводството, въ криза дори — изнесе се това — е и самото зърнено производство, защото не можемъ да осигуримъ външенъ пазаръ за неговото пласиране и по този начинъ податнитѣ сили на българския данѣкоплатецъ да се оздравятъ, за да може той не само да посрещне своитѣ нужди, но и да отдѣли известна частъ отъ своитѣ приходи, за да подобри и да заздравя своето стопанство.

Наистина, хубавъ планъ се начерта отъ правителственитѣ оратори тукъ за оздравяване на земеделското стопанство. Но, г. г. народни представители, докато не се осигури погълването, консумирането на произведението на българския земеделецъ, мѣчно ще могатъ всички онѣзи

микропрития, които Министерството на земледелието предвижда, да бъдат увеличени с грамадни успехи.

Тази криза, която съществува в земледелието стопанство, се отразява и върху другите отрасли на нашия стопански и икономически живот: отразява се върху индустрията, отразява се върху еснафа, отразява се и върху работническото. Отразява се върху индустрията, защото, изтъква се, селското население при този му бит, в който то се намира днес, е неконсумативно способно, то не може да консумира онзи продукти, които нашата индустрия и нашите занаяти изработват, вследствие на което много от нашите индустрии западат, някои загиват, както и самите занаяти западат и ако не е държавата финансово да ги подкрепя, не могат да съществуват, не могат да се развиват.

По официалните издания на Министерството на труда, в България днес има над 50 хиляди души безработни.

Министър Ц. Бобошевски: Сега едва ли има 3—4 хиляди най-много. Последните сведения са тези; ако искате утре ще ги донеса.

К. Томов (з): Оставянето на този работен свят без работа е вследствие замирането на много отрасли от индустрията, търговията и занаятите. Ако действително тази безработица е премахната, както твърди г. министърът на търговията, то значи, че всички индустриални предприятия ще трябва да са в цъфтуше състояние, ще трябва да са погълнали тази работна ръка, която до вчера е била изхвърлена на улицата. А когато отидем в провинциалните градове, ние виждаме, че всички тютюневи складове са затворени, че много работилници също са затворени, че много фабрични кумини вече не пушат, вследствие на кризата, в която тези предприятия се намират.

Министър Ц. Бобошевски: Само в 11 склада в София манипулират с около 3 хиляди работници.

К. Томов (з): Освен тази криза, която съществува в земледелието стопанство, индустрията и занаятите, ние не можем да отгледим и другия печален факт — че у нас се шири едно страшно лихварство, което поради своите размери все повече и повече озадачава всички общественици, както и самото правителство бже озадачено и затуй в миналата сесия на закритата Камара създаде специален закон за неговото ограничение. Вървам, че никой от вас не си прави илюзията, че с закон лихварството ще бъде ограничено, ще бъде спънато. Напротив, то днес под други форми пак се шири и застрашава не само дребните стопанства, но и сръдната ръка хора от земледелието, от еснафа и от търговията. Не с закон ще можем да изкореним това социално зло, а ще го изкореним с една разумна кредитна политика, за което нбщо, нека се ласкаем, че то ще ни внесе законоположения в бъдещата редовна сесия, с които да може наистина държавните кредитни учреждения, като Народната банка, Земледелийската банка, Кооперативната банка, да се явят в помощ главно на производствения елемент, за да бъде подкрепен, да бъде подсилен, за да може по този начин и самата държава да бъде подсилена.

Председателстващ А. Христов: (Звъни) Часът е 20. Моля, г. г. народни представители, да продължим заседанието, докато свърши г. Томов.

Министър-председател А. Ляпчев: Да.

Председателстващ А. Христов: Които са съгласни, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема. Продължавайте, г. Томов.

К. Томов (з): Г. г. народни представители! Когато правим този анализ на нашето вътрешно положение, нека не изпускате изпред вид, че тази обща криза, която е засегнала почти всички отрасли на нашия стопански живот, не може само с палеативи, не може само с законоположения, каквото бже законът против лихварството, да бъде изцърена, да бъде премахната. Необходими са преди всичко общи усилия на всички обществени групи в нашата страна, необходимо е, преди всичко да се почувствува всеки българин в страната като равноправен член, както са всички равни пред законите. Днес, вследствие на разразилите се борби, вследствие на гражданската война, която изживяхме, не може да се отрече, че в голъма част от българския народ е създадено настроение, какво той се третира мащески.

Ето защо аз смятам, че първата задача на настоящето Народно събрание е с своите микропрития и с своята дейност преди всичко да издигне авторитета на нашия основен закон — Конституцията.

Вървам, че мнозина от вас ще кажат: че къде е нарушен или къде е похабен авторитетът на нашия основен закон? Та в кое отношение той не е похабен, г. г. народни представители? Вие знаете онзи позив, който се правят и в печата и на публични събрания, да се върнем към конституционния ред, към конституцията. Нека Народното събрание даде първо примър в това отношение, именно с своето процедурно, с своите заседания. Нека тб бъдат ограничени в онзи размер, които повелява самата конституция, за да можем наистина да дадем доказателства на тоя народ и да избием от неговата глава убеждението, че Народното събрание засега дава повече, за да се получават дневни.

Второ нбщо, което трябва да се направи, е да се издигне престижът на държавната власт и всички онзи в душата на които е загнздено убеждението, че се третират мащески, че към тях държавната власт се отнася като към врагове, да се почувствуват и тб приютени, да се почувствуват и тб защитени от самата държавна власт.

И най-важното, което е, настоящето Народно събрание трябва да даде примър на търпимост, която да се пренесе и вън в обществените отношения, да даде примър и за едно примирение, което да се пренесе вън от оградата на Народното събрание, в самата сръда на българския народ. Ако наистина не може да се дойде до реализирането на онзи голъм идеал, който се изнася от г. Малинова, за обществената солидарност, за обществения мир, то поне нека отношенията между обществените групи бъдат отношения, определени от основния закон в страната, и борбата да се води именно по онзи пътища, които там се чертаят.

Това вътрешно примирение се налага и от други едни по-голъми задачи, които българската политика ще трябва да си постави за разрешение. А това са задачите в областта на външната политика, главно в облекчение на онзи финансови тежести, които, по силата на мирния договор, притискат българската нация и я принуждават от ден на ден да живее все в по-тежки условия и да я заплашва едно физическо израждане.

Въпросът е за така наречените репарационни задължения. Ние смятаме, че време е вече правителството открито и недвусмислено да заяви от името на българския народ, че не може повече да се плащат репарационни задължения. Стига да сме се гордѣли, стига да сме се кичили с онова хубаво качество, което наистина е качество на българския народ, че той е добър платещ, че той нидому дължен не остава. Но когато това наше честно плащане, когато това наше изпълнение на задълженията ни води към физическо израждане на нацията, дългът не само на правителството, а дългът и на цялото Народно събрание е, от името на българския народ категорически и недвусмислено да заяви: не можем да плащаме повече репарации. Но ще кажат: може-би това да стане повод, да стане причина правителството да отстъпи своето място или, по-право, неудовлетворено в своите искания, да бъде принудено да слъзе от управнически стол. Аз бих бил рад и вървам всеки един от вас би се гордѣл, ако именно по такъв един повод българското правителство бъде принудено да подаде оставка. И бждете уверени, че тогава от най-крайната дъсница до най-крайната лъвица нма да се намърят противници, които да злословят и които да експлоатират, които да използват тоя случай, а напротив ще го поемат като знаме на българския народ, че едно правителство се е въоръжило с кураж да заяви пред външния свят, че българският народ не може повече да понася тежестите, които му налага мирният договор.

С. Бояджиев (д. ср): И Русия не плаща, ама сега плаща.

К. Томов (з): Аз смятам, че международното положение на България днес е такова, че може да се издействуват известни придобивки не заради това, че можем да изплашим нбкого с нашия бабантикъ, не затова, че можем да се наложим с нбкаква физическа сила или с нбкакви други сръдства, но заради това, че международните отношения на онзи, които са наши кредитори, са в такава фаза, че преди всичко за тях е необходимо ние, балканците, да бждем в мир и спокойствие. И най-после

нека се разбере отъ тях, че този миръ и това спокойствие не трѣбва да се изкупува само съ нашето овчедушие и съ понасянето на несправедливите тежести, които мирниятъ договоръ ни налага.

Вторъ единъ лозунгъ, който трѣбва да изнесемъ въ областта на външната политика, е искането на правителството, тежестите, които понасяме за издържането на наемната армия, да бъдатъ също така намалени, като на България се разреши да комплектува своята армия по старата, по наборната система, макаръ и въ ограничени размѣри, който мирниятъ договоръ предвижда. Ние сме свидетели, че въ нашия бюджетъ се предвиждатъ колосални суми, които отиватъ както за изплащане на репарациите, така и за издържането на нашата наемна армия. Въ бюджета сж предвидени 1.200.000.000 л. за издържане на наемната армия, а за трите други министерства, които сж основата на нашето стопанско развитие — Министерството на търговията, промишлеността и труда, Министерството на земеделието и държавните имоти и Министерството на обществените сгради, пътищата и благоустройството — едва се предвиждатъ 650.000.000 л.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: По Министерството на земеделието и държавните имоти има още толкова.

К. Томовъ (з): Има и още единъ фондъ отъ 100.000.000 л.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Повече.

К. Томовъ (з): Нека бъдатъ 750.000.000 л. — Това сж три министерства, които сж главниятъ первъ на нашето стопанско развитие, а само поради тежестите, които мирниятъ договоръ ни налага, ние вписваме въ нашия бюджетъ близо 2 милиарда и четвъртъ лева, които, ако наистина ни сж артисали, ако наистина податните сили на българския данъкоплатецъ могатъ да ги дадатъ, нека бъдатъ използвани за стопанското и икономическото повдигане на страната.

Г. г. народни представители! Ние трѣбва да бъдемъ езискателни и по отношение на онѣзи права, които мирниятъ договоръ ни дава, а не само да бъдемъ изпълнителни по отношение задълженията, които той ни налага. И ако досега българското правителство не е направило постъпки предъ Обществото на народите или предъ великите сили въ тѣзи две области, ние апелираме къмъ него частъ по-скоро да направи това и да подеме борба въ името на тѣзи лозунги. Въ тази борба, нека бъде убедено, то ще бъде подкрепено отъ цялата опозиция, защото съ заличването на тѣзи две разходни пера отъ нашия бюджетъ ще се облекчи преди всичко положението на трудящите се слоеве на българския народъ.

Когато предъявяваме тѣзи наши искания, особено искането да можемъ да комплектуваме нашата армия по старата наборна система, нека нашите съседи не ни подозиратъ, че ние целимъ едно вътрешно въоръжение за нѣкакви агресивни намѣрения. Напротивъ, нека бъдатъ уверени, че днесъ българскиятъ народъ е единодушенъ гонъ по този въпросъ. Той желае мира и спокойствието между балканските народи, той желае да бъде въ разбирателство съ тяхъ, той желае да се изглаждатъ всички онѣзи недоразумения, които биха възникнали между тяхъ, по пътя на взаимните отстъпки, по пътя на общото сътрудничество.

Но когато, г. г. народни представители, говоримъ за разбирателство съ нашите съседи, азъ дължа тукъ да опровергая една легенда, която се прѣска по отношение на земеделската организация. Тази легенда е, че когато земе-

делската организация говори за миръ и разбирателство съ съседите, тя вършела това съ цената на националната независимостъ, съ цената на самостоятелността на нашата държава. Дълга да опровергая най-категорично и да отхвърля това обвинение срещу Българския народенъ земеделски съюзъ, защото и по битъ, и по психология, и по интереси работните селски маси сж най-големите сторонници на мира. Това е изразено въ нашата външна политика — миръ и разбирателство съ съседните народи. Но това разбирателство и сътрудничество да стане на базата на ясно разбраните национални и социални интереси на всяка една нация. Нѣма мѣсто тукъ за подозрения, за обвинения, че когато се издигатъ тѣзи големи лозунги на миръ и разбирателство, тѣ могатъ да бъдатъ изкористени за заличване на нашата независимостъ, на нашата самостоятелност, като държава. Както въ миналото българските земеделци и организацията, която ги представлява, сж давали доказателства, че могатъ да даватъ жертви предъ олтаря на отечеството, така и сега когато стане нужда, тѣ могатъ да направятъ това. Патриотизмътъ или родолюбието не се изразява въ това да се кичимъ съ разни бутонирки или съ етикети на разни национални организации. Като изхождаме отъ основните положения, въ които се намиратъ хората на земеделската организация, нека бъдемъ уверени, че както въ миналото тѣ сж били готови да се жертвуватъ за запазване независимостта на българската държава, така и днесъ тѣ сж готови да направятъ това, стига девизътъ, който днесъ се счита като единственъ за изразяване на патриотизма — „България надъ всичко“ — да бъде допълненъ и съ девиза „България за всички“. И бъдете уверени, че когато този девизъ бъде не само фраза, а въплотимъ въ него и съдържание, когато тѣзи страсти, които днесъ бушуватъ между разните обществени групи, залгнатъ, когато злобата, която е обхванала нашия политически животъ, се залечи, когато всички единодушно извикаме: „Стига, да забравимъ миналото“ и си подадемъ ръка за всеопрощение, бъдете сигурни, че тогава, че само тогава ще могатъ да се създадатъ онѣзи условия за вътрешно помирение, за вътрешно спокойствие, които ще дадатъ възможностъ и на правителство, и на Народно събрание, и на народъ да се отдадатъ на стопанско и културно строителство, за да можемъ по този пътъ да догонимъ нашите съседи и западните културни народи, които въ това отношение сж ни много изпреварили.

Съ тѣзи думи азъ свършвамъ, като мисля, че не само съ приказки, не само съ пожелания ще можемъ да изградимъ тия политически условия, а това ще направимъ съ дѣла, проявени отъ всички страни въ този Парламентъ и отъ всички обществени групи вънъ отъ Парламента. (Ръкоплѣскания отъ земеделците)

Председателствуващъ А. Христовъ: Г-да! Предлагамъ за утрешното заседание следния дневенъ редъ:

1. Трето четене законопроекта за горската стража.
2. Разискване по отговора на тронното слово (продължение).

Първо четене законопроектите:

3. За бюджета на разните фондове за 1927/1928 финансова година.
4. За изменение, допълнение и отмяне нѣкои членове отъ закона за народното просвѣщение.

Които приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. 20 м.)

Подпредседателъ: А. ХРИСТОВЪ.

Секретаръ: Г. ПАВЛОВЪ.

Началникъ на Стенографското отдѣление Д. АНТОНОВЪ.

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	Стр.		Стр.
Отпуски , разрешени на народните представители: Христо Рашковъ, Стефанъ Рязковъ, Георги Чернооковъ, д-ръ Кънчо Милановъ и Георги Нешковъ	63	вземе за осигуряване непроизводителното градско и селско население съ тоя отъ първа необходимостъ артикулъ. (Съобщение)	63
Питане отъ народния престапитель Калоянъ Маноловъ къмъ министра на търговията, промишлеността и труда — пита: известно ли му е, че въкои лица сж ангажирали и закупили сиренето и кашкавала за износъ и какви мърки мисти да		Законопроектъ за горската стража (Първо и второ четене)	63
		Проектъ за отговоръ на тронното слово (1150 дължение разискванията)	65
		Дневенъ редъ за следующето заседание	78